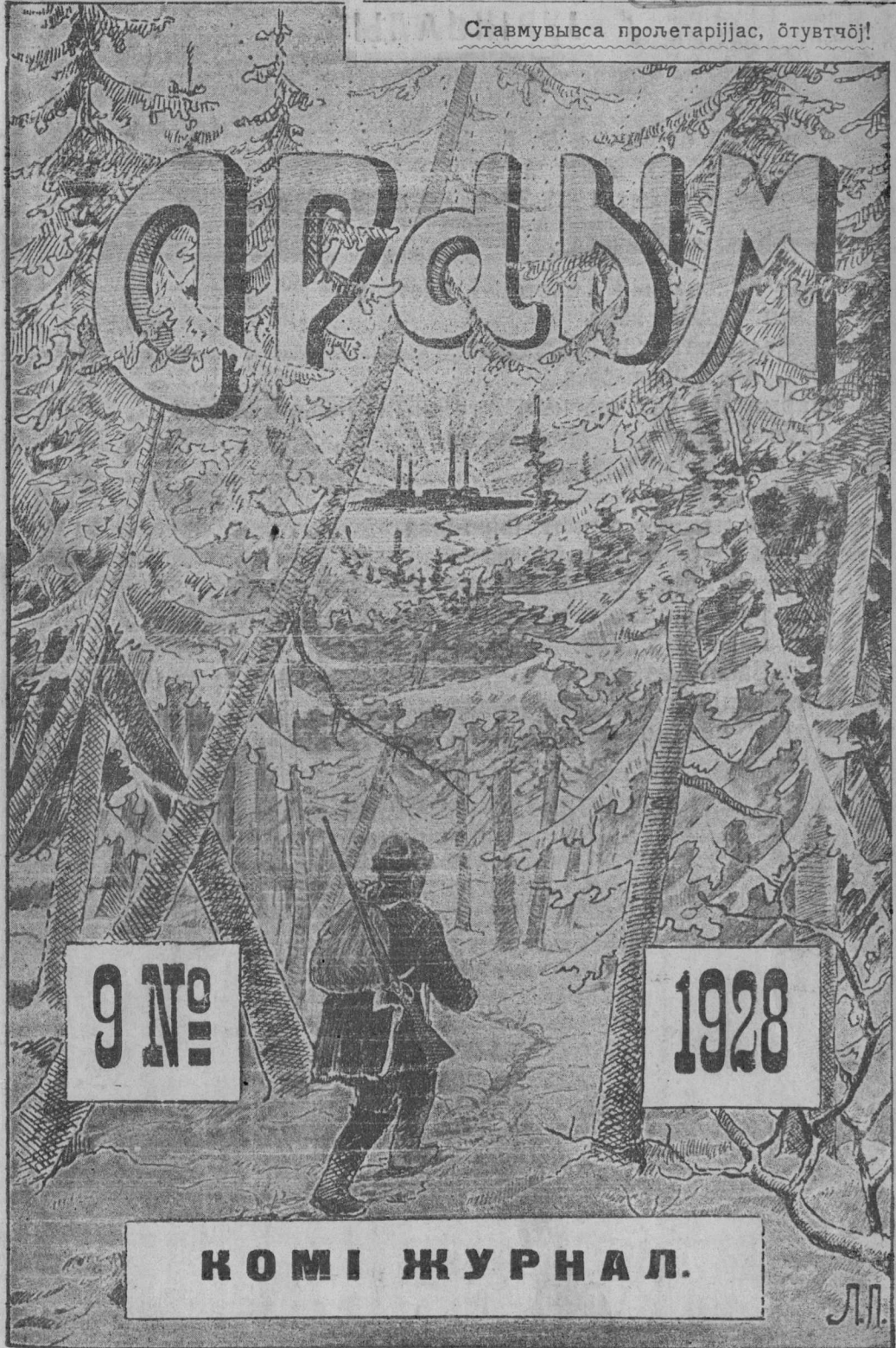

~~11/24~~
4

Г. П. Б. в ЛНГР.
ОБЯЗ. ЭКЗ.
1928.

Ставмуввса пролетаріјас, бгувтчой!

ОРАШМ

9 №

1928

КОМІ ЖУРНАЛ.

ЛЛ.

ШОЛ
1-1

ЖУРИНАЛЫГ.

Листбоқјас.

Советјасо бөрјсөм. В. Лузин.	1.
дыр-кежлө—збылыг. М. Ј.	6.
Местнеј бјуджет 1928-29 во-вылө. В. Фолов.	8.

Комі гижөдчүкөр.

Лев Николајевич Толстој. І. Оботуров.	15.
Арын. Кельд көрт.	20.
Бөрјасті ветлігөн. Ілла-Вас.	24.
Кок. Анна Шомысова.	—
Пармаын мијан шогным і гажным. Ілла-Өлөксан	25.
Асыв ҫеревнаын. М. Ликачев.	28.
„Васа“. Тикөн Подоров.	29.
Кыбигөн. Жан.	30.
Пөрыг мамлөн ғылөм. Ізјур-Іван.	31.
Черөн јөра-вылө. Ілівапыс.	32.
Нһаң артмөм. Роч-вылыг вужөдіс. Мікејев.	34.
Сөд руч. Вас-Өл.	35.
Вој. Ілла-Вас.	—
Өш. Паш-Кольа.	37.
Кырышјас-гыж-улын. Ілівапыс.	39.
КАПП мөд конференцсіјалөн резољутсіјас	43.

10
1.65

Ә Р Ә Ы Ж

КОМІ ЖӨЗЛӨН ЖУРНАЛ.

ЛЕҘӨ ВКП (б)-лөн ОБКОМ БЫД ТӨЛЫГЫН ӨТЧЫД.

9 (24) №

Сентябр

1928 во.

Сөветјасө бөрјысөм.

Тсентралней Исполнительней Комитетлөн Президиум Коми Обисполком корөм-куға, сөветјасө бөрјысан ужсө Коми облагтын индис нуөдны сентябр да октябрь төлыгјасө. Секі мјан комі ужалыгјас прөстжыкөг. Вијас-вылын да мујас-вылын ужјасыс сек-кежлө ештөны-нын. Крестана тајө каднас ужалөны горт гөгөрсә уж.

Төлыг-мөддөн горжык сөветјасө борјысөм мунас став СССР-куға.

Мыј мј вјтчыгам сөветјасө бөрјысөм-помыг?

Сөветјасө бөрјысөм—зев ыжыд уж. Ставмуывса буржујјас јона вијөдөны, кыјі мунө олөмыс Сөветскеј Сојузын: лөгалөны-оз ас-костаныс мјан Сојузын робочейјас да крестана. Оз-кө лөгавны, буржујјас радлөны. Најө вјтчысөны сөвет-властлыг пөрөмсө, мјан выль-олөм лөгөдөм ужлыг зуггөмсө.

Бөрја төлыгјасө капиталист-государствоса газетјасө вөлі гижөны: СССР-са крестана-пө һаһсө оз вузавны государствоыслы; робочейјасыс да крестанаыс-пө сы-понда зыкө воөмаөг; промышленностыс-пө налөн оз вермы пагкавны, овмөсыс оз кыпав, сувтіс өті местаө.

Со кушөм горһјас нуөны мјан-јылыг буржуазней государство-јасын.

Тајө сөветјасө бөрјысөмлы колө петкөдлыны му-пәстәса став јөзыслы: Сөветскеј Сојуз вына, робочейјаслөн да крестаналөн օтутчөмыс, јитөдыс пыр-өтарө јонмө. Тавога сөветө бөрјысөм һөшта-на өдјө јөткәс возө, пагкөдәс, бурмөдәс став Сөвет-Сојузса овмөснымөс.

Відлавны гөгөрбок сөветлыг став ужсö.

Сөветјасö бөрјыггөн СССР-са став ужалыг јöz видлаласны, төдмаласны, бура-ö мунисны ужјасыс ісполкомјаслөн да быдгама-пөлс учреждёнъејаслөн да организатсіјалөн. Вөчөмаөг-абу ужсö воҗаа наказјас-сертыс. Абу-кө вөчөма—мыј-понда абу вөчөма. Робочей да крестана тајö төлыгјасö кывзасны асланыс делегатјасныс-пыр отчет ісполкомјаслыг мед-улігаң (вөлөгтгаң) мед-выліө-зыс (тсентрөз).

Робочей да крестана бөрјасны гельскеј, вөлөгтувса, уездувса, облагтувса да тсентрса сөветјас-пыр выль ісполкомјас, сујасны сетчө мед-бур да вежөра јөзсö, кодјас вермөны, кужöны нуөдны робочейјаслыг да крестаналыг öтувтчөмсö Ленинөн індөм туј-куҗа, кодјас зилöны течны сотсіализм-ногса олөм, дорјыны СССР-өс капиталистјасыг, став выннысö пуктыны СССР јонмөм-вылө.

Мед робочейјас да крестана вермасны став ужсö ісполкомјаслыг гөгөрбок виҗөдлыны, мед выль ісполкомјасö сурасны прамејжык јöz, Ленин індөм тујјас-куҗа мунны вермыгјас,—быд ісполком-бердын лөсөдалöны бөрјыган (избирательные) коміггіјас. Сетчө пырöны представітельјас: вылысса коміггіјаыг (вөлөгтө-кө, уездыг; уездө-кө, облагтыг), комсомолыг делегаткајас-пыыг, проф-сојузјасыг, ісполкомгыс да мөда-мөдлы отсеган комітетыг.

Бөрјыган коміггіјасыс ас-воҗаныс сувтөдöны мог: мед бөрјыган уж мунис закон серті, лөгөдө план бөрјыган ужсö нуөдны, план-сертыс і став ужсö нуөдö. Відлалө норасөмјас, кодјаслыг бөрјыган правасö мырөмаөг да сіҗ воҗө.

Корөј отчет ісполкомыдлыг.

Сөветјасö бөрјыган кампаңъеыс торјалö кык гырыг ужö: отчетјас вөчалөм, сы-бөрын сөветјасö бөрјыгөм нуөдөм. Отчетјас вөчалан кадö бөрјыган коміггіја став вөлөгтсö торјөдлө торја бөрјыган участокјас-вылө. Быд участка собранъејас-вылын ісполкомлөн шленјасыс вөчöны ісполком уж-куҗа отчетјас, мыј најö вөчисны колан вога бөрјыгөмгаңыс. Бөрјыган собранъејас-вылө колö локны став вергтө, бөрјыны вермана јөзыслы. **Міјан шуөм—медым став 100% бөрјыөыгјасыс воасны собранъејас-вылө.** Собранъејас-вылын медым ставыс шыгасны, горнытасны, кызі ужалис налөн ісполкомыс, кущөм омөльторјас вөліны, мыј колö воҗө-кежлө вөчны. **Став олөм-куҗаыс, ісполкомса став ужјас-куҗаыс по-җө дај колö өорнытны.** Медым ужалыг јöz өдјөжык велаласны вегкөдлыны асланыс государствоөн, бырөдны став нелучкіјассö ужыг,—колö налы сетны вөла горнытны.

Вөлөттүвса органїзатсїјас сөветјасө бөрјүсїгөн.

Профсоюзјас, комсомол, делегаткајас зев јона кутчыгөны бөрјүган ужө. Најө, ҕерт, вїсталасны, кушөм омөлтөрјас вөліны сөвет-ужын, кызі бырөдны омөлтөрјассө, воғө ҕе вөчны. Быд шленлы тајө органїзатсїјасыг колө воны отчотнеј да бөрјүган чукөртчөмјас (собраҕҕејас)-вылө. Коммуҕїстјаслы, комсомольчјаслы, профсоюзныкјаслы колө нуөдны зев ыжыд уж крегҕана-костын, вїставны налы сөветјасө бөрјүган уж-куға, кушөмжык горҕҕјас кыпөдны собраҕҕејс-вылас да мукөдтор.

Колө гөль јөзөс котыртны.

Гөль јөзлы колө котыртчыны (органїзујтчыны). Гөль јөз сөмын өтувјөн вермас дорјыны асгыс правасө, бурмөдны олөмнысө, кыпөдны асгыныс овмөснысө. Гөль јөзсө колө котыртны коммуҕїстјаслы да комсомольчјаслы. Чукөртны гөль јөзлыг торја собраҕҕејас. Пуктыны сені горҕҕјас: кушөм наказ сетны выль ісполкомлы, кодјасөс сујны сөветса шленө да ісполкомө, кызі озырјасөс вештыны бокө бөрјүгөмыг да став вөлөттүвса ужыг: ісполкомыг, коператсїјаыг да мукөд учреждөҕҕејасыг да органїзатсїјасыг. Став гөль јөзлы колө өтувјөн, өтї-гама мөвпөн петны отчотнеј да бөрјүган собраҕҕејас-вылө. Секи унжык гөль јөз сурас сөветө.

Нывбабајасөс сөветө.

Мїјан зев-на ещаөн шленын ісполкомјасын нывбабајас. Најө омөла-на гїбөдчөны сөвет-ужас. Сөветјасө өнїја бөрјүсїгөн нывбабајаслы колө чорыджыка кутчїгны асланыс-пїјыг суғжыкјасө сујны шленө волсөветө, лїбө сельсөветө, сегга ісполкомса шленө. Мед бабајассаҕ ујездувса сөвет-вылө мунас өтї нывбаба быд вөлөттүг.

Сөветө бөрјүсїг-кежлө лөсөдчөм-могыг мед-војдөр колө нывбабајаслы чукөртчывны асланыс собраҕҕејас-вылө. Сені горҕҕтны сөветө бөрјүсөм-куға. Сені лөсөдны выль ісполкомлы наказ, шуам, чельад велөдөм-куға, кагајасөс вїчөм-куға, ҕарјаган машїнајас лөсөдөм-куға, сїз воғө.

Став вергө нывбабалы колө локны отчотнеј да бөрјүган собраҕҕејас-вылө дорјыны асгыныс наказсө, мед пыддї сїјөс пуктасны. Гөлөсујтны нывбаба кандидатјас-вөсна.

Нывбабајас, јонжыка кутчыгөј сөветса уж-бердчї!

Коммунистјас, виждөдј, мед бөрјыған ужыс буржына муніс.

Коммунист-јачејкајас-вылө угө зев ыжыд мог: јона виждөдны, кызі кутас мунны советјасө бөрјыған ужыс, лыгтөны-оз крестана сорнитны исполкомса став уж-кузаыс, кушөм вопросјас сујны наказө, кодјасөс совет-вылын бөрјыны исполкомө да исполкомса преидиүмө. Партјачејкалы таяјјас-јылыг колө воэыв сорнитны асланыс собраньејас-вылын. Сегга унжыкыг колө нуөдны гөль крестаналыг собраньејас, сені щөщ таяјө сорнијасө лептыны.

Коммунистјас сіз-жө организујтөны і комсомољечјасөс, ныв-бабајасөс, профсоюзса шленјасөс, да на-пыр индалөны, нуөдөны советјасө бөрјыған ужсө. **На-пыр-жө партјачејка нуөдө советјасө бөрјыған уж помасөм-бөрас став вөлөстувса ужјасө.**

Гетөј советлы буржык наказ.

Кор быд организатсіја ештөдас (вевјалас) выль советө бөрјан ужсө нуөдны лөгөдчөмсө, быд участокын чукөртчөны мөд собраньејас.

Сіјө собранье-вылас пуктыгө кык вопрос: 1) наказ гетөм да 2) советө шленјасөс бөрјөм.

Наказө воэыв видлалөны партјачејкаын, сегга профсоюзса да комсомол-јачејкајасын. Сені гіжны наказас мед-колан-торјасө. Сіјө наказө участокса уполномоченней вөзјө бөрјыған собраньелы. Собранье сетчө содталө асгыс пунктјас-щөктөмјас. Собранье-вылө локтыг јөз: комсомолгаң, профсоюзгаң, делегаткајасгаң вөзјөны асгыныс щөктөмјас. Собранье гөгөрбок став наказө видлалө: вермас кытјастікө вежлавны, содтыны, либө қікөз шыбитны. **Советө-бөрјан-собраньеыслы некод оз вермы мырдөн щөктыны примітны, а сөмын вөзјөны асгыныс наказсө, сөмын корөны примітны.**

Наказас колө сујны вөлөстувса став уж-кузаыс: исполкомса уж-куза, коператсіја уж-куза, школајас-куза, тујјас вөчөм-куза да уна мукөдтор-куза. Выль совет, исполком наказјас-сертыыс і пуктөны асгыныс ужсө советјасө вылыг бөрјыған кадөз.

Бөрјамөј советјасө мед-бур да вежөра јөзөс.

Наказ примітөм-бөрын собранье бөрјө советө шленјасөс. Быд организатсіја (профсоюз, комсомол, делегатка-чукөр да мукөд) вермө асгыс јөзөс вөзјыны бөрјыны советө шленө. Собраньелы некод-жө оз вермы мырдөн щөктыны быт бөрјыны вөзјөм јөзөс.

Советө колө бөрјыны, ферт, кодјас вермасны наказас шуөмјасөсө пөртны олөмө. Сөгетса шленө мед гурасны вежөра, төлка јөз, мед-

јонасö гөль јөз да буржык шөркөдҕема олыг крестана. Мед најö кужасны ас-пыйг бөрјыны буржык шленјассö исполкомö шленö, мед кужасны јөткыны воҙö бур туж-куза став ужсö исполкомјаслыг.

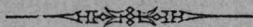
Сöветса став шленјасыслы бөрјыгөм-бөрас колö отсавны ужавны исполкомын. Налы колö пырны исполком-бердса гектсјаяасö. Сетчö-жö сујны мукөд организатсјаяасыг мөдөдөм представителјасöс да өтвылыг дөзөритны, нуөдны воҙö став вөлөгтувса овмөс-сö; төждыгны, бурмөдны ужсö школајасын, лыдҕыган-керкајасын да сјз воҙö.

Медым сөветса став шленјасыс кутасны ужавны гектсјаяасын. Ловзөдны гектсјаяасыг ужсö—зев ыжыд уж.

Вөлөгтувса сөветјас-вылын бөрјыгөө выль исполком. Став участокса наказјасыг вөчсö өтө наказ. Сени-жө бөрјыгөөны делегатјас ујездувса сјезд-вылө. Налы сјз-жө сетгө наказ, мыј колö дорјыны ујездувса сјезд-вылын. Сетчö пуктыгөөны (сујгөоны) гырыгжык вопросјас—ујездувса да областувса овмөс олөм-куза.

Сөветјасö тавога бөрјыгөм мед сетас исполкомјаслы мед-бур крестанаөс, коммунистјасöс, комсомолецјасöс, служашщелјасöс, бырөдас став омөльторјассö, паскөдас бурторјассö исполкомса ужыг.

В. Луҕин.

дыр-кежлө — збылыс.

Неважөн ми „Ордымын“ гижлим, кушом могјас мијан-возын сулалөны комиодчан ужын, кушом тујјасод модас војө сiјө ужыс. Откымын лыддыглон вермис воны јурас сещом мөвп: уна-нын-пө гижлисны да сорнитлисны, бара-на-пө-өд сорнытыштасны да еновт-часны. Сөмын „Југыд тујыс“ Обкомлыг да Обисполкомлыг комиодчан уж-јылыг швөмјассө лыддөм-бөрын сiзи думажтыг јөзыслөн көнкө неуна пондис думыс вежгыны: мыј-кө-пө тајнө зев-нын чо-рыда пондисны богтчыны комиодчан ужад.

Збылыс-кө комиодасны-а?

Ми чајтам сiз-жө: абу еновтчөм-вылө заводитөма вылыс комиодчан уж, заводитөма збылыс, дыр-кежлө.

Өнiөз коммунист-партија-ни совет-власт-ни ез-на шулыны, комиодчан уж мијанлы Коми областын оз ков нуөдны. Пыр-на мијан тајө ужыс сулалис мијан нөжмыдлун-понда. Зев-нын ми сөкыда кыпөдчам. Пыр чуам: колө да колө вөчны, а кор ковчас кывјас-саң ужө вужны, пыр i мыщасам. Мыј-ө ми мыщаслим комиодчан ужын мед-јонасө?

Мед-јона ми крукаслим со мыјө: ми, вергөте коми јөз, револю-тсiјаөз быдмыгјас, ставным велөдчылим роч школаын-унжыкөныс, ферт, сиктса школајасын, сегга мыјдаөн-кө шөр-школајасын, от-кымынјас—гырыг школајасын; сiјө школајасад велалим ег сөмын гижны да лыддыгны рочөн, вегиг мөвпавнытө кутим рочөн (јонжы-ка тајөс почө шуны дыржак велөдчөм јөз-јылыс).

Револютсiја-бөрын, Советјас вогеөм-бөрын заводитим ужавны учреждөңнејасын рочөн, (унаөн өни ужалыс-пөвсыс револютсiјаөз-на ужавлисны важ учреждөңнејасын, школајасын-да көн-да рочөн жө), велөдчим роч „кантсөларiја“ кывјөн сорнитны, гижны.

Сегга коми гижөд мијан ез вөв, сiјө өни-на муртса-муртса чу-жө. Ми олим роч нiгајас-вылын. Мијанлы, ферт, сөкыд вөли крута бергөдчыны коми кыв-вылө. Ми нужјөдлим комиодчан уж, корга-лим помкајас нужјөдлынысө. Ме чајта, ог торкы, шуа-кө тајi ун-жык учреждөңнејасын коми служитыгјас-јылыс. Мед-јон помка ми-јан вөли: служитыгјас абу велалөмаөг комиөн ужсө нуөдны; коми крөгтанаыс асныс (роч грамота төдыгјас) оз кужны комiнас лыд-дыны нi гижны. Тајө помка-вылас ыстыгөмөн ми асным егө велөд-чө комiнас ужсө нуөдны, нi крөгтанасө егө велөдө коми гижөд-динас.

Вунөдам кыз-кө вөли пыр өтигор: мијан областын 202000 морт-пыг 92 прөчентыс коми; коми крөгтана-пыщкас служашщејыс сө-мын неыжыд војт—2200 кымын; коми крөгтанаыд көт рочнас ку-жөны лыддынысө, сөлөмөзгыс налы роч-кывјыд оз јiж, јурвемас јона оз во, а комiнас көт лыддыныс оз кужны да коми сорнысө

лы комі гіжөдсө-кө кывзасны, налы сiјө сөлөмөҥыс јiжө; рочнад-кө комі крестанайд гіжасны лы вiсталасны—унаҥыиыс оз кужны лучки-ладнө ассыныс думнысө роч-кывјас пөртны, а комiнад-кө вiсталасны—вiсталасны сөлөмҥаҥыс. Тајөс ми ставсө вунөдлам.

А мијанлы мыј колө мед-јона? Мед-јона колө мијанлы кыскыны комі крестанайс сөветјас уҥө. Мед најө сөветјас-пыр јонмөдөны, кыпөдөны областувса овмөс; мед-најө сөветјас-пыр асныс бурмөдөны јөзөс јурдөдан уҥ, мед најө асныс отсалөны быдтыны комі культура.

Сiјө лоө сөмын, кор комі крестаналы лоө гөгөрвоана сөветыслөн став уҥыс, кор сiјө вермас став сөвет-уҥ-јывгыс асгыс думсө вiставны. А сiјө вермас лоны, кор сөветыслөн став уҥыс пондас мунны гөгөрвоана комі кыв-вылын.

Оз сөмын сөветјаслыг уҥсө ков вужөдны, колө комiөдны став јөз-кост-обществојаслыг уҥсө.

Обiсполком шуiс: октабр төлысҥаҥ вужөдны комі кыв-вылө вөлөстын уҥалыг учрежденьејаслыг уҥсө да вөлөгта-ујезда-костын, вөлөгта-областа костын гіжасөмсө. Воҥө сөгга пондас вужны ставнас ујездувса да областувса аппарат комі кыв-вылө. Сiҥ-жө шуiс Обком ВКП (б) партија-уҥ-јылыг.

Ми чайтам, комсомол да профсоюзјас оз-жө колтчыны бөрө, көҥ налыг кывсө егө-на кывлөј.

„Југыд туй“ вужiс комі кыв-вылө-жө,—став вожөдыс уҥ заводiтчас.

Мыј өнi колө вөчны став комі воҥмөстчыг јөзыслы? Мијан-ногөн, колө став выннимөс пуктыны да зiльны, мед-бара өгө јаналө комiөдчан уҥнад. Мијан областын сөвет-аппаратын 1000 уҥалыг-пыщкын 700-кымын комі; ујездјасын 1200-ыг кымын 1000 уҥалыг-ыс комі. Роч уҥалыгјастөг ми өнi өгө-на вермө колтчыны. Налы ковзас отсавны уҥнысө нуөдны комі-пыщкын, оз ков најөс падмөдны уҥыс. А став комі служiтыг-воҥын өнi мог: термаҥны велөдчыны комiөн гіжны-лыдҥыны, велөдчөм јөзыдлы-өд сiјө абу сөкыд.

Јона вермасны, ферт, отсавны тајө уҥын школајасын велөдыс-јас, iзбачјас.

Ми чайтам, став сiктса воҥмөстчыг јөз збылыг, чорыда бостгасны комiөдчан уҥө, мед-војдөр, индальөм мед-гырыг помкајассө бырөдөмө.

Бостчам-кө өтвылыг комiөдчан уҥас вөлөстын i областын, секи шуөмнымөс лоас кокнiдҥык олөмө пөртны.

Вермам-кө сувтөдны комі кыв-вылын став сөветса да партија са уҥ, кокнiдҥыка кыскам сiјө уҥас став гөла да шөркоффема олыг комі крестанасө.

Местней бјуджет 1928-29

ВО-ВЫЛӨ.

(Контрольней лыдпасјас).

докод.

1928-29 во-вылө став докодсө областувса бјуджет-куза шуө-ма артавны **4.922.536 шайт**. 1927-28 во-вылө став докодсө бјуджет вөлі лөгөдөма 4.284.720 шайт. Сізкө, локтан воө докодыс содө 637.816 шайт (14,88%).

Став докодыс јукгө со кызі.

Кушөм докод.	А р т а л ө м а.		Уна-ө содө.	Кымын % лоө содө мыс.	Пајыс бјудже- тын (прөчентөн)	
	1927-28 во-кежлө.	1928-29 во кежлө.			1927-28 воын.	1928-29 воын.
Ас-докодјас	382.571	455.039	72.468	18,94	8,93	9,24
Государственней до- кодјас	3.743.541	4.292.022	548.481	14,65	87,37	87,19
Мукөд-пөлөс докод- јас	158.600	175.475	16.867	10,63	3,70	3,57
Ставыс	4.284.720	4.922.536	637.816	14,88	100%	100%

Та-серті адзам—јона-унжык докодыс бјуджет-куза—гөсударственней докод. Сылөн пајыс локтан вога бјуджетын лоө 87,19%. Ас-докодлөн да мукөд-пөлөс докодлөн пајыс сөмын 12,81%. Ас-докодлөн пајыс бјуджетас ескө ічөт, сөмын локтан во-вылө сы-лөн пајыс содө: таво вөлі сылөн пајыс бјуджетын 8,93%, 1928-29 воын лоө 9,24%. Сізкө содө 0,31%. Гөсударственней докодлөн па-јыс чінө 87,37% гаң 87,19%-өз.

Ас-докодјас арталөма (шайтөн):

Кушөм докодјас.	Арталөма.		Содө (+) али инө (-) 1927-28 во- серті.	Кымын % 1927-28 во- серті.	Пајыс бјуджетын.	
	1927-28 во-кежлө.	1928-29 во-кежлө.			1927-28 воын.	1928-29 воын.
Виңму овмөсыг . . .	11.043	7.830	-3.213	70,90	0,26	0,16
Пабрік-заводјасыг	8.900	65.500	+56.600	735,95	0,21	1,35
Коммунальней овмө- сыг	97.492	85 558	-11.943	87,75	2,27	1,74
Коммунальней пред- пријаттејас	3.548	3.300	-248	93,01	0,08	0,07
Учреждённејаслөн докодјас	37.932	25.228	-12.704	66,51	0,88	0,51
Уна-сікас торја до- кодјас	109.828	91.123	-18.705	82,97	2,56	1,85
Местней налогјас да сборјас	85.591	148.100	+62.509	173,03	2,00	3,01
Государственней налогјасө содтөд- јас	28.237	28.400	+163	100,57	0,67	0,57
Ставыс	382.571	455.039	+72 468	118,94	8,93	9,24

Ас-докодјас-пышкыг содө докодыс пабрік-заводјасыг, местней налогјас да сборјас. Гөсударственней налогјасө содтөдыс пөшті сымында-жө колө. Мукөд-пөлөс докодјас ставыс чінөны. Содөмыс јона төдчө пабрік-заводјас докодјасыг (8.900 шайтгаң содө 65.500 шайтөз). Сы-пийг 60.000 шайт гөгөр арталөма докод Комильессаң. Ставнас ас-докодыс бјуджет-куға локтан во-вылө содө 72.468 шайт (18,94%).

Гөсударственней докодјас арталөма: (виқөд табытса 10-өд лист-бокыг)?

Гөсударственней докодјас-пийн мед-уна лө арталөма гөсударственней докодјасыг торјөдөм докод да гөсударствосаң отсөг (до-татсја да субвентсја). Государственней докодјас-пийг мед-уна тор-рјөдөны вөр-докодыг. Таво-вылө вөлі вөр докод арталөма 1.462.681 шайт. Локтан во-вылө лыдөма 1.614 072 шайт. Таво-серті содө 151.391 шайт (10,35%). Вөр-докодлөн пајыс бјуджетын мед ыжыд: таво вөлі 34,14%, локтан во-вылө лыдөма 32,79%. Көч вөр-до-кодыс содө 10,35%, сөмын пајыс сылөн локтан во-вылө бјудже-тын чінө. Гөсударственней отсөг-пийн арталөма локтан во-вылө до-

татсија 1.400.000 шајт. Таво вөлі 950.000 шајт. Соdө 450.000 шајт (47,36%). Пајыс сылөн бјуджетын таво вөлі 22,17%, локтан во-вылө арталөма 28.44%. Гөсударственней налогјасыг локтан во-вылө торјөдөны: промысловеј налогыг 552.000 шајт, селькозналогыг 272.000 шајт. Промысловеј налоглөн пајыс бјуджетын локтан во-вылө лө 11,21%, селькозналоглөн 5,52%. Гөсударство селькозналог ставнас гөтө местней бјуджетө, сiјөс дөһнас гүјөма вөлөзтүвса бјуджетјасө.

Кушөм докодјас.	А р т а л ө м а.		Соdө (+) алы чiнө (-) 1927-28 во- гертi.	Кымын % 1927-28 во- гертi.	Пајыс бјудже- тын	
	1927 28 во-кежлө.	1928-29 во-кежлө.			1927-28 воын.	1928-29 воын.
Гөсударственней налогјасыг торјө- дөны	845.100	826.950	-18.150	97,85	19,72	16,80
Гөсударственней докодјасыг торјө- дөны	1,473.730	1,644.072	+170.342	111,56	34,40	33,40
Гөсударство бөр гөтө код-сурө рөс- код-вылө	99.303	91.000	-8.303	91,64	2,32	1,85
Гөсударстволөн отсөг.	1.325.408	1.730.000	+404.592	130,52	30,93	35,14
Ставыс	3.743.541	4.292.022	+548.481	114,65	87,37	87,19

Став докодыс бјуджет-куға јукгө (шајтөн):

Кушөм-пөлөс докодјас.	А р т а л ө м а.		У н а ө с о d ө .	Кымын % 1927-28 во- гертi.	Пајыс бјудже- тын.	
	1927 28 во-кежлө.	1928-29 во-кежлө.			1927-28 воын.	1928-29 воын.
Налогјасыг	958.928	1.003.450	44.522	104,64	22,38%	20,39%
Налогтөм докодјас (неналог).	1.612.815	1.831.488	218.673	113,56	37,64	37,21
Мукод-пөлөс докод- јас	1.712.977	2.087.598	374.621	121,87	39,98	42,40
Ставыс	4.284.720	4.292.536	637.816	114,88	100%	100%

Мукöд-пöлöс докод-пыйн мед-ыжыд докодыс дотатсија да суб-вентсија (1.730.000 шайт). Налогтöм докод-пыйн вөр-докод (1.614.072). Локтан во-вылö налогјаслөн пайыс бјуджетын чинö 22,38%-гань 20,39%-öз, сы-пыдди содоны мукöд-пöлöс докодјас.

Рöскодјас.

Локтан во-вылö докод-гертыс-жö бјуджет-кузаыс рöскодсö ар-талöма 4.922.536 шайт. Медем төдмавны мыж-вылö да уна-ö шуö-ма сетны локтан во-кежлö да уна-ö вöли сетöма төв-кежлö, вi-рöдлам со тајö лыдпасјас-вылас.

Јукöдјас.	Мыж-вылö сетöма.	Шуöма сетны (шайтöн)		Кымын % 1927-28 во- серти.	Пайыс бјудже- тын.	
		1927-28 во-кежлö.	1928-29 во-кежлö.		1927-28 воын.	1928-29 воын.
1	Советјас да исполкомјас- вылö	392.284	420.421	107,17	9,17%	8,59%
2	Пöрадок кутöм вылö . .	137.049	151.232	110,34	3,19	3,07
3	Судјас вылö	69.508	80.571	115,01	1,63	1,65
4	Јöзöс велöдöм-вылö . .	1.377.494	1.630.000	121,96	32,14	34,13
5	Зонвизалун кутöм-вылö	555.734	658.837	118,55	12,97	13,38
6	Инвалидјаслы отсалöм- вылö	240.873	259.925	107,91	5,62	5,20
7	Ужалыејаслы ужтöм пö- рад отсöг-вылö	2.000	4.000	200,00	0,05	0,08
8	Виэму ужалöм бурмö- дöм-вылö	351.092	423.852	120,72	8,19	8,63
9	Пабрик-заводлы	230.543	265.543	115,18	5,37	5,39
10	Коммунальнеј овмöслы .	150.414	200.000	133,24	3,50	4,07
11	Коммунальн. предпр. . .	147.656	150.000	101,59	3,44	3,04
12	Тужас вöчöм да дöзöри- тöм-вылö	244.915	290.000	118,40	5,70	5,89
13	Гöрд армијалы	16.766	20.000	119,29	0,39	0,42
14	Капиталјас	89.084	81.318	91,27	2,09	1,66
15	Мукöд торја рöскодјас- вылö	245.279	206.417	84,15	5,75	4,20
16	Ужжöзјас мынтöм-вылö .	34.029	30.000	88,16	0,80	0,60
	Ставыс	4.284.720	4.922.536	114,88	100%	109%

Бюджет-куза рөскөд лөгөдигөн мијан-возын сулалө кык мед-ыжыд мог: өтi-кө воҙө-вылө чiнтавны управлajтөм-вылө (адми-стративнеј) рөскөдјас. Таво правительство шуөм-куза управлajтөм-вылө рөскөд вөли чiнтөма воҙа во-сертыс 20%-гөгөр. Локтан во-вылө бюджет лөгөдигөн ковмас виқөдны, мед егкө сешөм рөскөд-ыс ез кут бөр содны, а мед нөшта чiнис; мөд-кө, колө сетны ун-жык гөм овмөс кыпөдөм-вылө, жүгдөдчан уж нуөдөм-вылө да му-көд коланторјас-вылө.

Лыдпасјас-вылө-кө виқөдлам, адјам, Сөветјас да исполкомјас-вылө рөскөд пajсө (прөчентсө) бюджетын таво-кежлө вөли лөсөдө-ма 9,17%, локтан во-вылө 8,59%. Шуөма чiнтыны 0,58%. Рөско-дыслыг ыждасө сөветјас да исполкомјас-вылө таво-сертi шуөма-на содтыны 7,17%. Содтөд рөскөдсө арталөма жалөваңне содтөм-вы-лө вөлөстувса исполкомын ужалыгјаслы да уездувса сөветјаслыг өездјас нуөдөм-вылө. Таво уездувса өездјас ез вөвны, да бюджет-куза сы-вылө рөскөд ез вөв арталөма. Пөрадок кутөм-вылө рөскөд пajсө бюджетын таво-кежлө вөли арталөма 3,19%, локтан во-вылө 3,07%. Тajө рөскөдыслөн прөчентыс бара-жө чiнө 0,12%. Рөскөдыслыг ыждасө таво-сертi шуөма содтыны-на-жө 10,34%. Сijөс лөсөдома милтсiөнерјаслы жалөваңнесө содтөм-вылө. Мед-ыжыд пajыс бюджетын угө jөзөс велөдөм-вылө. Таво-кежлө вөли арталөма бюджетын 32,14%, локтан во-вылө лөзөдөма содтыны 34,13%-өз. Сы-вылө рөскөдсө локтан во-кежлө лөгөдөма содтыны таво-сертi 21,96%. Зөңвиқалун кутөм-вылө рөскөд содө 18,55%, сылөн пajыс бюджетын 12,97%-гаң содө 13,38%-өз. Виқму ужалөм-вылө рөскөд содө 20,72%, пajыс бюджетын 8,19%-гаң содө 8,63%-өз. Овмөс кыпөдан мукөд рөскөдјас сiқ-жө содөны. Та-сертi адјам, овмөс кыпөдөм-вылө да жүгдөдчан-уж нуөдөм-вылө рөскөд-јас арталөма кық поҙө унжык содтыны, управлajтөм-вылө рөскөд чiнтыны.

Локтан во-кежлө докодјас шуөма содтыны 637 816 шajт. Код-гурө рөскөдјас (виқөд вылиса табылтсасө) арталөма чiнтавны Сы-вөсна мукөд рөскөдјас поҙө содтыны 688.467 шajт-вылө. Сijө сод-төдсө шуөма јукны со куцөм рөскөдјас-вылө:

Јөзөс велөдөм-вылө	302.506 шajт.	43,94%
Зөңвиқалун кутөм-вылө . . .	103.103	„ 14,98 „
Виқму ужалөм-вылө	72.760	„ 10,57 „
Коммунальнеј овмөс-вылө . .	50.000	„ 7,26 „
Тужјас вөчөм да виқөм-вылө	45.085	„ 6,55 „
Пабрик-заводјас-вылө . . .	35.000	„ 5,08 „
Сөветјаслы да исполкомјаслы	28.137	„ 4,08 „
Инвалидјаслы отсалөм-вылө .	19.052	„ 2,77 „

Пөрадок кутөм-вылө	14.183	„	2,06 „
Судјас-вылө	11,063	„	1,61 „
Гөрд армиялы	3.234	„	0,47 „
Коммунальн. предпріяттєјаслы	2.344	„	0,34 „
Ужалысјаслы ујтөм пөраө от- сөг-вылө	2.000	„	0,29 „

Та-серті бара адзам, унжык сөм содтөма јүрдөдчан - уј нуөдөм-вылө да овмөс кыпөдөм-вылө.

Сөгга со тајө лыдпасјасыс вїгталөны кызі арталөма-јуклөма став рөскөдсө бјуджет-кузаыс.

Кушөм рөскөдјас.	Шуөма гетны.		Унаө содө(+) алы чінө (-) 1927-28 во- серті.	Кымын % 1927-28 во- серті.	Пајыс бјуджет- ын.	
	1927-28 во-кежлө.	1928-29 во-кежлө.			1927-28 воын.	1928-29 воын.
Адміністраџивнеј да судєбнеј рөс- көдјас	598 841	652.224	+53.383	108,91	13,97	13,25
Кульџурнеј да со- тсїальнеј рөск. . . .	2.176.101	2.612.772	+436,671	120,06	50,79	53,08
Овмөс кыпөдан рөскөд (хоз. производств.).	1.213.704	1.401.123	+187.419	115.44	28,33	28,46
Мукөд-пөлөс рөск.	296.074	256.417	-39.657	86,61	6,91	5,21

Адміністраџивнеј да судєбнеј рөскөдлөн пајыс таво вөлі 13,97%, локтан во-вылө чінө 13,25%-өз. Јүрдөдчан уј нуөдөм-вылө да овмөс кыпөдөм-вылө рөскөдлөн пајыс тавога бјуджетын вөлі 79,12%, локтан во-вылө арталөма 81,54%. Мукөд-пөлөс рөскөдјас 6,91%-саң чінөны 5,21%-өз.

Бјуджет лөгөдїгөн мїјан-возын сулалө мөг—јонмөдны вөлөст-увса бјуджетјас. Правїтельство 1927 вога јуль 23 лунга постанов-леньнеөн сетїс торја индөдјас вөлөстувса бјуджетјас јонмөдөм-јы-лыг. Сы-серті Областувса Ісполнїтельнеј Комїтет локтан во-вылө ујездувса бјуджетјасыс шуїс сујны вөлөстувса бјуджетјасө народ-неј судјас, семїлетка школајас, велөдчан (учебнеј) рөскөдјас шко-лајаслыг, велөдчыгјаслы степенїјајас, пенсїја инвалидјаслы, агро-номїческеј да ветеринарнеј участокјас. Тајө содтөд рөскөдыс вөлөст-увса бјуджетјаслы 500.000 шайт-гөгөр лөө. Сїз-жө шуөма јон-мөдны Сыктывдїнкарса бјуджет. Областувса бјуджетыг сујөны кар-

са бјуджето шојтчан керка. II ст. школа, фетскеј ізольатор. Сод-төд рөскөд мындаыс-жө содтыггө вөлөгтувса бјуджетјасө до-кодыс.

Локтан во-вылө гөсударственней бјуджетыг шуөма сујны ме-стней бјуджетө јөзөс велөдан да донвизалун кутан өткымын учреж-деньејас, сиз-жө мыжа-јөзөс Сыктывдин карса пукөдан керка (домзак).

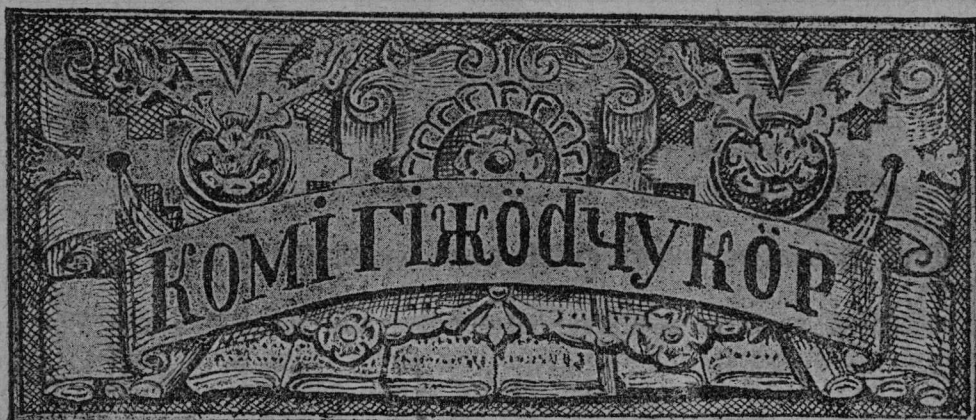
Сентябр төлыг-чөж бјуджетней совещаньејас-вылын від-лалисня бјуджетјас, сөгга сы-бөрын кутасны вынөдавны испол-комјас.

На-возын сулалө уж, мед бјуджет артмис правительство индө-серти.

В. Фролов.

Категория	1927 г.	1928 г.	1929 г.	1930 г.	1931 г.	1932 г.
Муниципальное хозяйство	220 074	220 074	220 074	220 074	220 074	220 074
Общественное питание	1 413 704	1 413 704	1 413 704	1 413 704	1 413 704	1 413 704
Культурно-просветительная работа	2 170 101	2 170 101	2 170 101	2 170 101	2 170 101	2 170 101
Культурно-просветительная работа	528 224	528 224	528 224	528 224	528 224	528 224
Общественное питание	108 91	108 91	108 91	108 91	108 91	108 91
Культурно-просветительная работа	13 97	13 97	13 97	13 97	13 97	13 97

Администрация в губернии руководит работой по развитию культуры и просвещения. В 1927 году на эти цели было выделено 13,97% от общего бюджета. В 1928 году этот показатель составил 13,25%, в 1929 году - 13,25%, в 1930 году - 13,25%, в 1931 году - 13,25%, в 1932 году - 13,25%.

Лев Николајевич Толстој.

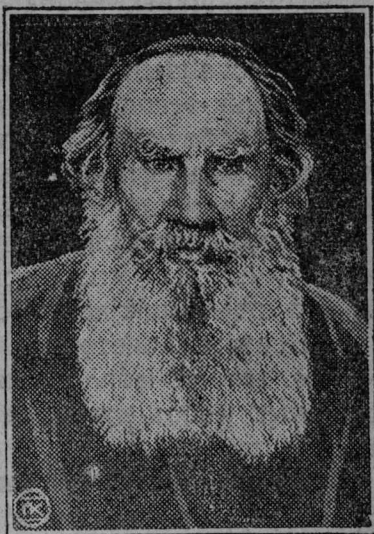
Тавога сентябр төлыгө тырис го во ыжыд гижыглы, Лев Николајевич Толстојлы чужан лунган. Став культурнеј јөзис пасјоны Толстој чужомлы го во тырөмсө. Пөштө быд государствоын вөчалөны рытјас, собраннејас, докладјас Толстој чужом-куза.

Став СССР-куза нуөдөны-жө толстовскеј лунјас. Мөскуа-карын, Ыжыд театрө, неважөн-на чукөрт-чылисны мөскуаса да мукөд государство васа гижыгјас, наука-бердса, сөветын да мукөдлаын гырыг ужалыгјас. Јөзөс велөдан Народнеј Комиссар Луначарскиј-јорт вөчис доклад, горнитисны профессорјас, мијан дај мукөд государствојасыг гижыгјас. Сиз-жө кольөдөны го во тырөмсө Толстој-чужомган мукөд карјасын.

Государствоса Нига-Лежанин (Госиздат) печатајтө 90 нига (90 том), сетчө пырасны Толстојлөн став гижөдјасыс. Сижө-жө лежө донтөм торја нигајасө Толстојлыг мед-бур вистјассө да романјассө.

Коді-нө вөлөма Толстојыс? Мыјла сылыг гижөдја сө сизі радејтөны? Мыјлылыг сижө гижывліс? Та-јылыг көсјө төдны быд неуна велөдчөм морт, быд лыддыгыг морт.

Жеңыдк стафтаөн Толстој гижөд-куза став бокганыс куза виставны он вермы, лөө виставны сөмын кызсө, мед-көт ічөтика кутасны төдны Толстојөс літератураөн інтересујтчыг комі јөз.

Лев Николаевич Толстой вöли помещщик. Сылөн вöлины аслас крестана. Крестанаос сижö вермис, воzza законяс-серти, вöчны мыж окота. Вöли именьне, шугылис „Ясная Поляна“-өн. Сылөн рöдвужыс даж ачыс Толстожыс ез служитлыны тсарскей учрежденьнежасын, именьнегыс докодыс ыжыд вöли локтö-да. Именьнеса докод-вылас и олісны Толстожжас.

Лев Николаевич чужис 1828 воын, кулис—1910-d воö (олис 88-с арöсöз).

1843-45 вожасын велöдчис университетын, Казань-карын Во-мöд велöдчис, университет ез помав, сөгга мунис кöжажничайтны „Ясная Поляна“-ас. Сені һедыр олис, сөгга мунис Мöсква да Питер каржасö. Сені жона жулис, гулајтис, картиөн ворсис. Öтчид сижö зев уна ворсгас картинад, да мунас жункерö (воженней чин, апитсерга улынжык) Кавказö. Кор Крымын мунис вожнаыс, Крымас овлис.

Воженней служба-вылын сижö кутас гижны гырыг вистжас (повестжас). Һедыр-мыгти сижöс гижысөн-нын кутасны тöдны Россияын.

Л. Н. ветлас мöд государствожасö. Сені велöдчас, кыжі том жöзöс велöдны. Заграничагыд воём-бöрын унжыксö олис „Ясная Поляна“-ын. Сетчö сижö вогталас школажас. Мед-воzza вожаснас школажасөн зев вöли иңтересујтчö.

1862-d воö сижö гөтрагö Софја Андрејевна Берс-вылö. Аслас гемжа олөм-кужа сижö уна гижöджасын, романжасын гижас, сöмын; дерт, мöд нимжас-улын-а.

Поzö шуны, медга жона Толстой гижливлис 1861 вогаң 1905 воöз. Тајö кадыс зев жона торжалö мукöд каджасыг. Тајö каднас бурещ Россияын кыпалис, быдмис капитализм. Жона кутисны чужны выль пабрик-зеводжас, лоины капиталистжас. Капиталистжаскöд щöщ петисны робочейжас. Капиталистжас кутисны лөгöдны выль модаа олөм. Кутисны выжөвитны помещщикжасöс влагт-дорыг, овмөс-дорыг. Тајö каднас и помещчикжас-пиге петис ыжыд писатель, Толстой.

Кыжі Толстой вижöдис олөм вежгөм-вылö? Кодкöд сижö мөдöд-чис мунны: выль классжаскöд—капиталистжаскöд-ö, робочейжаскöд али ас-коф помещчикжасыскöд, кытыг сижö ачыс петис?

Богтам Толстойлыг гижөм романсö, „**Война и мир**“. Тајö романсö лөзöма ноль томын, 22.000 листбок-сајас. Толстойлөн тајö романыс медга-ыжыд да лөгыд гижöдыс. Тајö романсö уна кыв-вылö вужöдöма.

Ташöм ыжыд нигаын (сені гижö 1812 вога војна-жылыг, кор франтсузжас богтлісны Мöсква-кар). Толстой зев шылыд да лөгыд кывжөн, горниөн став вынгыс **өшкө роч дворанаос** (сизі сарса законжас-серти шугылисны помещчикжасыс).

Ташöм ыжыд нигаас зев паскыда гижöма сөгга војујтан-дыр-сö. Крестана-жылыг, коджас асланыс морöсөн да киөн вöтлісны франтсузжасöс Россияыг, жал, тыдалö, Толстожыдлы лөма гижны көф öти листбок. Главней војујтыгыс сені (романас) дворана, мед-

са вежора да бур сөлөмә жөзүс, Толстој гижом-серти, дворана, а крестанаыс бытто мөд-пөлөс, омөлжык жөз.

Ем сылөн і мукөд гырыг гижөдјас, шуам, „Воскресение“, „Анна Каренина“. Сені бара-жө ставас гижөма дворана-куза: кыңи најө олөны, мыј вөчөны. Крестана-јылыг да робочейјас-јылыг сені меса-таыс пөштө абу. Өткымынлаын ескө сижө најөс казтыштлө, сөмын омөлөн казтылө. Робочей, Толстој-серти, јуыг, когагыг, омөлік морт.

Немсө Толстој вөлі дворана олөм-куза сывыг-гижыг, најөс ошкыг.

Толстој ез вермы мөвпыштлыны,—мыј вермас лоны ужалыг јөзлөн власт. Сижө ез леңлы думнас револютсјялыг кыподчөм.

1905 воын крестана зев чорыда бостгылісны помешщјкјаслыг мујассө мырфавны. Секи Толстој вөлі шуө:

— Револютсја крестаналы му сетны оз вермы, вермас сетны сөмын правітельство.

Толстој ез вермы мөвпыштлыны, мыј вермас лоны робочей да крестаналөн правітельство, мыј двораналөн правітельство лоө шыбитөма, му ужалыг јөзлөн, правітельство вермас дај сетас дворанајаслыг мујассө крестаналы.

Вежөрыс Толстојлөн јөз олөм-вылас вөлі зев жеңыд да векныд. Сижө ез казав олөмыслыг мунан туж-пасјассө. Сижө оз вөлі вермы терпитнысө капитализмлыг јонмөм-паскалөмсө. Пабрик-заводјас-пө нуөны обшествосө бөрө, локинјасө. Колө-пө мөдарө бергөдчыны машинајас-дныг, текныкаыг. Бергөдчамөј-пө бөр дворана да крестана олөм-дінө, сені-пө бур шудыс.

Мөдар боксаң-кө, Толстој зев бура казалис ужалыг јөзлыг сөкыда, лока олөмсө капитализм чужиг-быдмигөн. Сижө адзө кыңи сиктјасыг мунөны крестана ужавны карө, кущөм омөла олөны карса ужалыг жөзүс. Сесга чајтис: крестана робочейө пөртчөмөн воштөны асгыныс бур сөлөмсө, угөны увлаң.

Гашкө сижө сувтис дорјыны карса ужалыг јөзөс-да револютсјөнерјаскөд?

Толстој сөмын-на кутис сінјассө вогтыны олөм-вылас, кыңи Питер-карын лыјлісны уна салдатөс, өшөдлісны, мөдөдалисны Сібырө сарлы паныд муныгјасөс. **Толстој ез кут дорјыны револютсјөнерјасөс. Толстој кутис сывны дворанаөс ошкан кывјөн.**

1880-д војасын сар разөдис кык револютсјөнерјө оргаңизатсја „Земля и воля“ да „Народная воля“. Сарлөн слугајас тупкисны, пазөдисны став револютсјөнерјө оргаңизатсјајасөс. Мыј-нө гижө сижө каднас ставмупагтаса гижыг, Толстој?

— **Ме-пө вості выльтор. Колө-пө быдсөнлы бурөн сывны, некодлы оз ков мунны паныд.**

Толстој чуксалис робочей да крестанаөс не-мунны сарлы, да буржујаслы паныд. Кыңи јевангельөын гижөма: „Чужөмбанад-кө кучкасны, колө мытчыны мөд чужөмбантө“.

Толстој јона видіс сарөс, кулітіс сылыг правітөмсө, вөјпіс капіталістјаслыг олан-лунсө, видіс попјасөс буржујјаслы служітөмыг. Толстојлөн кыв јог. Быдгамөныс пагкөдіс, јанөдіс капіталізмлыг кадсө. Сіјө гіжөдјас-куға һеуна і өні-на позө велөдчыны, төдмавны ужалыг јөзлыг омөлік олөмсө капіталізм чужігөн да быдмігөн. Сарыс, капіталістјасөс дорјіс ҫерт, ез раҫейт Толстојөс, сөмын һемтор ез вермы ськөд вөчны, вывті јона төдісны Толстојөс став му-куғаыс-да, вывті ыжыд һіма вөлі сіјө-да.

Попјасөс да вічкојасөс відөм, кулітөм-бөрын Гінод (став попјас-вылын, да вічко-вылын мед-ыжыд учреждєнһеыс) чөвтіс јурбітыг јөз-пыщкыг Толстојөс. Толстојөс ҫетісны „анафемө“.

Толстој торјөдчіс сар да вічко-діныг, попјас-бердыг, **сөмын һөтї-жө ез матыгтычы револютсіјалань**. дворанаөс да ҫіктса важ олөмсө ошкыг зев ыжыд гіжыг ез вермы сувты дорјыны робочейјасөс да крєҫтанаөс.

Толстој повзїс капіталізмлыг, повзїс капіталістјас да ужалыг јөз-костын вермасөмыг. Сылы став јөзыс өткөдөҫ: робочейјас өткөдөҫ капіталістјаскөд, крєҫтана—помешчікјаскөд. Паныд-пө мунны мөда мөдлы оз ков, став һаҫеја колө пуктыны јен-вылө. Јен-ногөн-пө мїјанлы колө овны, мөвпавны, сөмын јен вермас ҫетны спасєнһе.

Јен-дінө чуксаліс ужалыг јөзөс ыжыд гіжыг, ыжыд помещчік Толстој аслас ғырыг да шылыд гіжөдјасөн. Со кущөм філософіја пагкөдліс Толстој.

Толстој аслас мөвпөн бытһө раҫейтіс крєҫтанаөс. Бөрја војас-сө сіјө чөвтчїс аслас граф-һымыг. Сіјө өткажїтчїс аслас іменһеыг. Гащкө мөвпаланнды, сіјө аслас гіжөдјас-ҫертыс да јен-ногөн оліс-да? Ез. Іменһесө сіјө ез јуклы корыгјаслы. Гїжнытө-өд позө өтї-ног, а вөчны мөд-ног. Іменһесө Толстој гіжөдіс гөтыр һым-вылас, кодкөд немсө оліс „Ясная Поляна“-ас. Толстој новліс крєҫтанскеј дөрөм, шочыҫка пес поткөдліс да сіјөн ҫајтис-һын асө крєҫтанїнөн. **Толстој крєҫтанїнөн һекор ез вөв. Кувтөзыс сіјө вөлі помещчік**.

Збылыгсө Толстојлы крєҫтана вөліны ылынөг. Ез сіјө раҫейт крєҫтана-дор сулалыг да вермагыг јөзөс: Пугачовөс, Степан Раҫїнөс да мукөдөс. Сіјө-өд шулывлїс: паныд-пө оз ков мунны! Пугачовјасыд да Раҫїнјасыд паныд мунлөмаөг, да зев јона помещчікјасөс повзөдлөмаөг. Сещөм јөзөс, крєҫтанаөс, Толстој, ҫерт, ез раҫейтлы. Сылы вөлі лубө рамынїк, јенлы кевмыг да важ-ногөн олыг крєҫтана.

Толстој мунліс ужалыг јөзлы, револютсіјалы паныд, а мыј-понда-нө, сіҫ-кө, сөвет-власт өні Толстој чужөмлы го во тырігөн вылыг леҫө сылыг став гіжөдјассө, вөчө собраһејас да мукөд тор?

Лһенїн шулывлөма: мїјанлы-пө револютсіја-бөрын буржујјаслыг оз ков ставсө шыбітны, мыјкө гащкө і һајалыг аҫдам буртор Тол-

стой-куџа Ленин шулис: Толстой гижөдјасын-пө зев уна омөлтөр ем, омөлтөрсө (шуам-көт сещөм горнїјассө: став јөз өткөдөг, колө јенлы ескыны, јен-вылө нафөјтчыны, тупкыны фабрик-заводјас да бергөдчыны пөлјаслөн-коџ олөмө да мукөд-тор) колө шыбытны. Емөг-пө і бурторјас. Бурторјассө сїјө гижөдјасыг мїјанлы колө пер-јыны, да сы-понда кутасны лыџыны Толстойлыг ыгајассө, сы-куџа төдмавны сар-дырга олөмсө, кушөм омөла, гөкыда овлісны капіталїзм кыпалїгөн робочейјас да крөстана.

Мі некушөм-ногөн огө вермө Толстойс шуны асланымлыг фїлософөн—сїјө револүтсїјалы паныд муныг фїлософ.

Мі огө вермө богтны ас-бердө Толстойс критїкөс-пыџдї. Сїјө кулітліс гижөдјассө медга-бур гїжыгјаслыг: Пушкинлыг, Лермон-товлыг, Чернышевскїјлыг да мукөдлыг. Толстой мїјанлы абу пра-меј критїк.

Мі прїітамө Толстойс кыв-вылын художнїкөс. Толстой кужїс мїча, шылыда, зев пыдө пыран кывјөн гїжны.

Мїјан комї гїжыгјаслы Толстойлөн гижөдјас—велөдчан тор. Толстой гижөдјас-сертї колө велөдчыны гїжны мїјанлыг өнїја, сөтсїа-лызмө муныг, комї олөм-јылыг. Сїз-жө мїчаа, гөгөрбок, куџа гїжны став комї олөм-јылыг

Быд комї велөдчөм мортлы колө төдны Толстойлыг гырыг-жык гижөдјассө. („Война и мир“, „Анна Каренина“ да мукөд), мед-нын јона колө төдны тајөјасөс комї гїжыгјаслы.

І. Оботуров.

Л. Н. Толстойлөн ыгајас:

- „Война и мир“
- „Анна Каренина“
- „Детство“
- „Казакї“
- „Утро помещика“
- „Севастопольские рассказы“
- „Хаджи Мурат“
- „Люцерн“
- „Воскресение“

Толстой гижөдјас-куџа ыгајас.

1. Ленин.—Л. Толстой—как зеркало русской революции.
2. Луначарский.—Предисловие. I-й том собраний сочинений Толстого. (При-ложение к журналу «Огонек»).
3. Назаренко. История русской литературы XIX века.
4. Кубиков. Рабочий класс в русской литературе.

Арын.

1.

Шонди луныг-лунö ылыгмө. Бытö сijö мыжыг-кө лөгасөма, код-вылө-кө дөзмөма, да оз гажөд мусö важ-кофа, пышjö jöz-диныг. Арга шонди гырыг руд кымөрjас-костөд, термагөмөн ылытi вөчө кыщсö. Шонди-вылө вjзөдөмөн ставыс вежгө—лунjас жеңдаммөны, ыркалөны; воjjas һужалөны, көздөдөны да пемдөны.

Градвыв пуктасjас да вjзвыв турун-зорjас лобjөны, чикыртчөны, кельдөдөны да кiggөны му-вылө.

Льом-пулөн, кыз-пулөн, пельс-пулөн да топольлөн корjасыс вjжөдөны, гөрдөдөны. Воjтөв најөс һещкө, кистө, вевтө мусö гөрд-һыгө-виж ешкынөн. Сырчкjас, мичаа сылыг лебачjас вылө качөдчө-маөг, пышjөны. Наjө оз рафөйтны пастөм вөртө.

Луз-жуын, арга куз зерjасыг, көзид воjтөв-улын дугдывтөг гыалөмыг, ваыс гудыртчөм. Черijас гужөмаөг журнысö жу-пыдөсас; он адзыв налыг гыбышtlөмсө, ва-вылыг зарһи-моз jрдалөмсө, сөмын шочиника гыjас-костi ызһитлө өр.

Крутатыла грездыг—туj-вылыг, өшин-увjасыг, килчи помjасыг, Jurка-шор пос-дорыг-һи—он-һин адзыв чукөра гажөдчөмсө посһи чельафлыг, најөс арга көзидыс jөршитөма керкаjасө.

Өткымын керкаjасын кылөны кагалөн-бөрдөм-шыjас да најөс бурөдөм: „өву, өву, өву-ө-ө-ө; бажу, баj, лаңтыштлы, мынтөм лов, менө грекө-вөjтыг!“

Вергтө jöz асывоzсаң мунөмаөг му-вылө idравны һаң. Куз-лун журсө оз лептывны—вундөны, течсөны.

Гырыгжык чельаф мунөмаөг-һин мөс коргны.

Арга шонди асгыс ужсө төдө, сijö котөрөн матыгтчө аслас зөбсан-инө. Шонди летчан-дор чорыда ыркһитис рытив-воjтөв.

Муjас-вывсаң воалөны вундыгjас, налы паныд котөртөны чельаф:

— Мамө, Мамө! Öмиçтө, озтө, сетөртө!..

— Мамө! Вагө-Миш лемпутө чегjалис... Опон-Көгта соркһитө һещкис... Педул-Степан сараj-вылыг аңкыщ-колтатө пышjөдис...

Мамjас најө горзөм-вылө омөла i вjзөдлөны: музөмаөг. Быд-сөнлөн рытjавылыд өтi шог, жуагөны чельафлыг мөсjасыс воисны ез.

Чельаф гетөны воча кыв:—Ез, ез-на вайны...

Чельаф уна оз вjставны, налы мөсjас-понда абу шогыд, мед сөмын налы мамыс воис, вотөс вайс.

Баф-мамлөн, став гырыгeаслөн кыптис сорһи: Ез-ө-һин кытчө-кө торкгыны мөсjасыд? Шондыс со летчөма-һин, а мөсjас һекөд-лөн-на грезд-кофас абуөг... Оjja да оjja! Мед көт ош свафба-шө-рас ез вескав мөс чукөрыс,—горзө Геман-Парө... Кыг ме зев миç-

төма вотагi-да: бытто мијанō мiгтōм рiзiа поп-чукōр воiсны да зев мiгтōма, куџа ғылiсны,—шуō Пōстер-Пекла.

— Менам мыкō куџ-лун кыкнан ғынмōј лудiс, ферт, кōнкō, бōрдōм воџō,—содтiс Пiла-ōдa.

Горнi шыō туж-вылō чукōрмiс зев уна јōз.

Недыр-мыгтi петкōдчiс Пiла-Павел. Пельпом-вылас сълōн пиш-щаль, тасма козжанын чер, кiын кутō куџ кыџ бед-јылын ош-шы. Ставыс лōныштiсны.

— Мыј-нō тi грезд-шōрад горзанныд, тани-ōд скōттō ошыд он мезды.

Сы-бōрға петкōдчiс сещōм-жō пагкōма, пишщала, чера да куџ пурта, вокыс—Јогор. Сiјō горōдiс:

— Мунамōј ѓдјōжык ставным мōсјаслы паныд!..

Ез-тај дыр кōсјыны. На-бōрға мōдōдчiс Палiб вōр-вiџ-тујōд уна-јōз. Кодлōн пельпом-вылын чарла, кодлōн суслан-мајōг, му-жiкјас чераōг да кујiм-нōль морт богтōмаōг пишщаль.

II.

Јуркашор-јылōџ кајiсны лōна. Ғiнтōма јаг-туј колōм-бōрын шыагiс Нiкōн-Сандра:

— Гашкō i агныс-нiн коргысјасыс абу ловјаōг-да.

— Ме тiјанлы шулi: вај, мiга, ѓтi лун ветлам став грездōн—вōтлам лiбō вiјалам ош-чукōрсō, а тiјанлы ѓтi луныд вōлi дона, код-вылōкō надејтчiнныд, шуiнныд: „јен гашкō вiџас“. Уна-ō јен-мыд вiџiс, кымын вōв, мōс да ыж-нiн грездгыд гојiс?

Нывбабајас пыдыгаң гōкыда лолалōмōн пернапасагōны да вомгорулō шуалōны: „Med кōџ челафыс лужкi ловјаōг“.

Јогор вiгталō воџō: „Тулысгаң-кō буржык мōсвiџыгōс лōгō-дiм, ез егкō пропадiтны сымда скōтыс, сещōм ыжыд ускōџџеыс ез ло. дај лун-војсō ег гојō тајi...“

Матысмисны Пiла-шор-дорō.

— Лаңтлōј! Со, кывзōј, жынјан-шыјас-ōд, буракō, кылōны.

— Тајō мијан Гураңлōн жынјан шыыс...

Мōдыс мијан Gōдпельлōн...

Мијан Јежōлōн кылō дај... Ловјаōс-на!..

Ставыс кутiсны горзыны, радлыны да долыда мōдōдчiсны воџō. Тыдовтчiс мōс-чукōр. Бōрғаныс локтōны челаф, ырзōмōн бōрдōны.

Јōз кажалiсны челафлыг јона бōрдōмсō-да, ставныс кутiсны гувтчыны, бытто на-пыр нōв мунiс, бытто јур-вывгаң кiгтiсны кō-џыд ваѓн. Мōс-чукōр-бōрвылас кысгōны сōз гырдог сiџiм мōс. Челаф-пиын воō вiрōг чужōма мōсвiџыг, кодi сiјō ачыс—вiрысла он тōд. Сы-воџын кi-вылын кутōмōн нōлō-вiтōн вајōны мōд фетинаōс. Регыд тōдмалiсны, кыџи мыј лōма. Гыжјалōм мōсјасыс-кынџi нōшта абу нōль мōс—наōс ошкыс когалōма. Кыптiс бōрдōм-шы.

Ки-жылын кутөмөн вөлөм вайоны Опоң-Степанос. Бат-мамыс да чојыс Аннаыс пукөдасны Степанос мица ежа-вылө, агныс став ебөсгыс бөрдөны...

— Кор пија-ошкыс шыбытчас мөс-вылө, Степан пагкыд черөн угкөдчас ош-вылө, кујимыг сөтас, ош-питө вијас.

Сегга угкөдчас мөд ош-пи-вылө. Каңалас сижөс ош-пилөн мамыс, мөстө еновтас да угкөдчас Степан-вылө. Шымыртас Степанос куң, лечыд гыжја воңа лапаяснас да вылө лептыштлөмөн брунгас муө. Сетчө кулөм-улө і еновтас...

Вөрын гажтөм, шуштөм, лөң. Сөмын Палиб-туј-куңа мөсјас-бөрга летчөны ыжыд шумөн уна јөз. Арга рыт регыд кутис пемдыны. Крутатыла грездыг лөңа олөмсө зугис јөзлөн бөрдөм да жынјан шыјас.

— Но, јортјас!—горөдис Павел туј-вылын грезд-шөрын јөз чу-көр-пасаң. Сылөн гинјас ломалөны војса каңлөн-моз-жө.—Коди аски асывоң мунас мијанкөд ошјасөс кыјны?

— Ме! ме муна,—шыасис Микол-Опоң.—Абу ме морт, ог-кө ви ошкөс!

— Ме щөщ муна-і,—шыасис Микол-Опоңлөн нылыс, Аннаыс.

Ставыс лаңтисны, гөгөр лөңис. Ставыс жугыла, шога, унаөн бөрдиг-тырји разөдчисны гортјасө.

Недыр-мыгти грездын некөн нинөм оз кыв: ставыс уңоны. Микол-Опоң керкаын сөмын тыдалө ічөтик би-југөр да кылө норика лөвтөм. Сижөс вевтыртө нывбабалөн бөрдөмшы.

III.

Грездын ставыс-на уңоны чөскыд унмөн. Јуркашор кылө визывтө ыжыд шыөн. Лет-ју гыагө ыжыд рытив-вој төв улын. Выліті лебчөны кымөрјас. Кымөр вөснаммө, шочмө, нөжжөник југдө-матыгчө асыв. Петкөдчис кыа, шыбытис сижө асыс југөрсө Карјыв чој-костті, Палиб вөр-јылөд, Крутатыла грездө.

Туж-куңа швачвиңоны гөрд кумач плас-моз доналөма вир-војтјас.

Туж-шөрө петисны кујим морт—вөралысјас. Најө туж-вылө сувтыштисны, нөжжөник мөда-мөдыскөд сорнитөны. На-динө котөрөн петис ар 18 ныв, сижө туж-шөрө сувтис да петан-инлаң шуис:

— Мам! Пыр гортө, бура дөзөрит менгым муса вокөс, Степанос. Ме-понда те ен шогы, тарыт либө асывоң бөр лучки-ладнө воа, теныд шоныд паг ку ваја,—мед-воңа кывјасыс петисны норөг, бөрја кывсө Анна шуис долыда: мөдөтчамөј!..

IV.

Вөралысјас воисны Палиб виң-вылө.

— Јона-жө ме пөсали, мујі,—нора шыасис Опоң,—ті, том јөзыд өдјө мунанныд-да. Мунам Оңө-кључ-дорас јуан-моз шојтчыштам.

Воисны Онь-клуч-дорö. Ставыс кымынтчөмөн жуисны чöскыд да көзүд клуч-васö, да пукгысны шөйтчыны. Павел да Јогор гартыштысны чигаркајас, Опонь пестис асгыс ыжыд каллансö. Анна вѣддлс гөгөр да мөвпыштыс: колс-тај бара гажа гожöмыс. Вазжөн-ö гөгөр вöлі розјалö, зорізалö. Вöрсö гажөдöны вöлі асланыс мича гөлөсјаснас чивканјас. А öнi? Гөгөр лоöма гажтөм. Јенежсö вевтис кыз кымөр. Сijö пыр-өтарö пагкаліс, рудміс.

— Ег-тај пүтмө,—сувтiг-мозыс шуö Анналөн багыс.

— Регыд кутас кiггыны көзүд зер. Арнад бостгас-кө зерыд, регыдөн оз коб.

Ставыслөн чужөмјасыс вежгысны, лоины жугылөг.

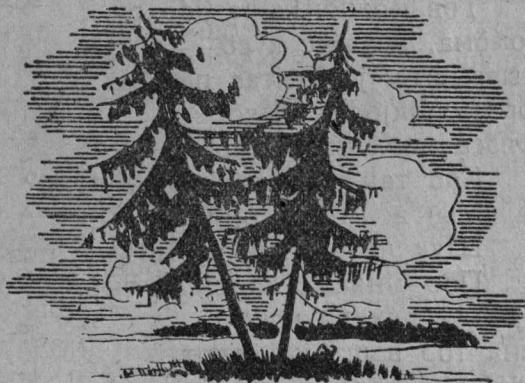
— Лоас, буракö, бөр-бергөдчыны,—шога шуис Павел.

дышыныка четчалисны, мөдөдчысны гортлаңыс. Ез уфитны вөр-пошсө петны, кутис кiггыны зер. Јенеж тырис кымөрөн, ывлаыс рөмдiс. Пель-пөлөн шуфлалö көзүд төв, сijö локыс песö Пальб-нур-ыг вöрсö. Павел кык вок торјөдчысны, тыласö вiдлыны мунисны...

Көнкө нурлаңын горөдiс ош, һедыр-мыгчи мөдыг дај којмөдыг. Опонь повзис крестасiг-тырјi шуис: Мыј-нө лоi, тајö абу бур воқö. Сы-бöрын кыкыг журкнiтис лыјөм-шы. Кылис горөдөм, сөгга бара лыјөм шыјас. Опонь Аннакөд сувтысны. Оз төдны, кодарö мунны. Һедыр-мыгчи туж-вылө петисны Павел да Јогор. Нажö радөг, долыд чужөмаөг.

— Опонь-дад! Ен шоггы, мi прөстимö налы воқөссö,—татчö матö мi водтөдiм кујим гырыг ош.

Нельыд-көрт.

Вөрҗасті ветлігөн...

(Удморт поэтесса Аша алычы-вылыг.)

Вөрҗасті ветлігам,
 Göd сетөр вотігам
 Göd сетөр сінҗасыд
 Төдвылө уҗыны.
 Візвылын ышкігөн,
 Чімгөрд чвет адзігөн—
 Гөрд зоріҗ банҗасыд
 Төдвылө уҗыны.

Ыб-вылын гөрігөн,
 Коліпкаҗ кывзігөн
 Коліпкаҗ долҗөмыд
 Төдвылө уҗі мем.

1928

Ілья-Вас.

Көк.

Лөз җенежа җүгөрөн тырөма,
 дебөдө кынмывлөм му.
 Улалө, гөгөрбок оҗдөма
 Быҗөма, тырөма җу.

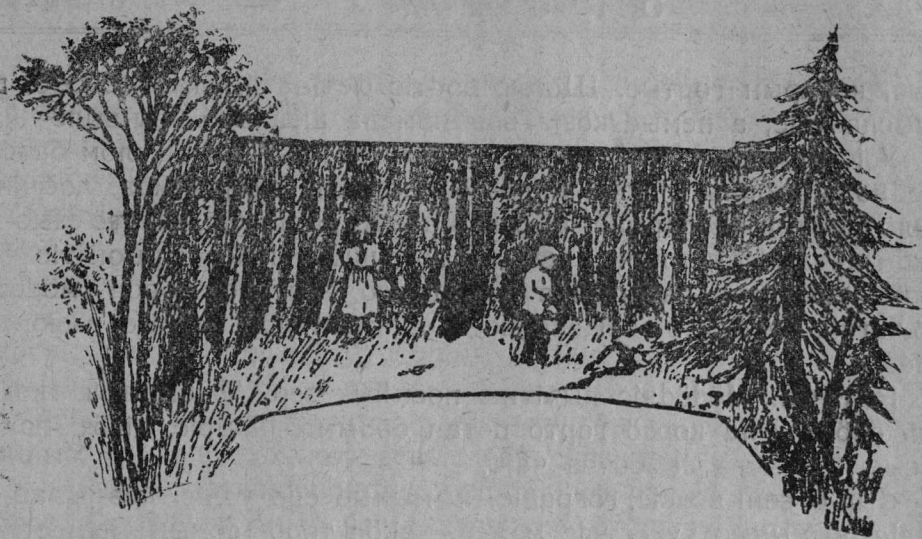
Веж віҗ-вылыс пөртмасө гож-воҗын,
 Вых паскөма кышөдчө пу.
 Лым пышҗөма куҗлөмыг му-вылын,
 Төв нөҗҗөнїк разөдө ру.

Лун колөма, җүгөрыс кусө.
 Сущ кывзышта, җонкнїтас пыр:
 Зев нораө лаҗкјөдлө вылө,
 Рыт җөлөга новлөдлас дыр.

Код ташөм нораа горзыштлө?
 Мыҗ воштөма, омлалө дыр?
 Щук лебҗыштлас, віҗөдлас поз-вылө:
 Пөг сінваыс долсҗалө тыр.

Таз җугыла пукалө көкыд,
 Зев дона тор воштөма, ферт.
 Мам сөлөмыд бөрдөма—сөкыд,
 Шог сөлөмыг бурөн оз пет.

Анна Шомысова.

Пармаын мијан шогным і гажным.

I.

Таво арыс мылкакө зев воҗ воіс. Гожөмыс, шондібан, төдлы-төг і коліс. да-өд зев көзыд, помагтөм војтөв шуҗлалө, војбыд струбаын ырзас—пачсө ломтіг-моз, кылө, шуалө Öпрөс.

— Мун, бур пі, талун щак вотны ветлы. Зев уна јелдөг-пө Gөдшор-дорө петөма.

Тікөн көмаіс-пастаіс, зев ыжыд важ пестер да наберушка бостіс, гоз пірөг да пурт пунктіс, сојыштіс да мөдөдчіс вотчыны. Топыда воелалө воҗө. Шорыг-шорө, туж-вежыг туж-вежө воіс Gөдшор-дорө, пемыд, жужыд козја вөрө. Гажтөм, шуштөм. Сөмынкөн-кө-көнкө, шочыніка зурөбтас куҗ коз. Көзыд војтөв малалө аслас көзыд кінас куҗ козјаслыг тугансө, шарөдө пу-јыв-лыссө. Шочы-ніка, кымөрјас-кості, мытчодлас ассыс міча бансө арга шонді, сөг-са бара дыр-кежлө пырас ежыд-һисе руд-рөма кыз кымөр-улө. Gөдшорлөн мігтөма бузгөм-шыыс сізі і пельад пырө, бытө шуалө: мыјла-пө татчө воін. Туж-вежсаң Тікөн кежіс бокө, пыріс ыжыд паскыд рошщіө, јелдөг петан местаө. Гөгралө, ветлө, јелдөгјас во-тө, гашкө зөһ сојан-кост шөјтіс. Пестерсө дај наберушкасө-һін тыртіс. Зобөдіс бура, чукјөныс течіс сөгга петан-тујсө корғны ку-тіс. Öтарө ветлас, мөдарө катөлтлас, һекыҗ оз адҗы туж-вежсө. Чуксағас, укајтас, јөлаыг-кынҗі һекөд сылы воча оз шыаг. Гөгра-ліг-шөјтігад зікөз јурсағыс бергөдчіс, оз төд, кодарө мунны — көні

туҗыс, кодарын гортыс. Шогыс богтис фетинатө, став ебөсыс пов-
 зөмысла уәис, а пемыд козја вөр помала шешјалө сы-вылө

Уәис дум-вылас гортыс, муса мамыс, казтыштіс кулөм батсө да
 забеднө, коңорлы, лоис. Гашкө-пө і меным батөјлы-моз лоө нем-
 кежлө колтчыны пармаө. Сегга гинваыс доршасис, быттө езыг-мол-
 чужөм-кузаяс быгылтчис, муөзҗыс војтыштіс, јижис. Брыенітіс пег-
 терсө, којыштіс наберушкагыс щаксө, котөрөн-сорөн мөдөдчис.
 Угө-четчө, дугдывтөр вичөдө воқө, а пармалөн помыс һекөн оз
 тыдав.

Рыт-нын. Мөдөдчис пыжитны поснидик зер. Тикөн век кок-јы-
 лын, сижө век-на коргө гортө петан ордымсө. Бырис, зикөз помасис
 ебөсыс. Музҗысла сафсө оз чайт.

Дыр-ө сені нокгис, гөгралис, кымыныс сижө уәлис, коз-јылад ша-
 рөдліс, кымыныс чукөстліс мамсө,—сижөс төдө сөмын Гөдшор пе-
 мыд парма.

Вој. Зерө, быттө көшыс кигсө ва. Бур морт оз убөліт асгыс
 понсө леҗны ывлаө. Пемыдысла, көт гинмад суцкасны, он адзы.
 Нукуыртчис Тикөн ыжыдлапја коз-улө. Ез радлы сьлөн гөлөмыс,
 а бөрдис сижө щөщ аскөдыс. Абу сьлөн дінас шоныд шебрасыд,
 абу сижө аслас мелыј мам-дінас. Некодлы сылыс шогсө палөдны.
 Пыдыган коңөранөј лолыштіс, һөжјөһик лаһтіс. Вылыган шпөчө-
 дө Тикөнлы лыс-вылыс чукөрмөм ва. Вунис, буракө, шогыс, сырк-
 мунис-унмовөөсис. Гашкө көзҗыд вөлі сылы, гашкө воліс сы-дінө лап-
 ја пөла ош—сижөс төдө сөмын пемыд арға зера вој.

Муртса-на төдчыштө југыдыс, Тикөнлөн кокјасыс терыба вө-
 рөны, нуөны воқө.

II.

Тикөнлөн дона мамыс пызралис асгыс шөгөн тырөм гөлөмсө,
 пемдөдис асгыс пөрыс гинјассө. Вежа-лунган мөд вежалунөз кор-
 гисны Тикөнөс. Сижө һекыс ез сур. Сьлөн чирөм гөлөсыс ез суз
 коргыс јөзлы пөлөзҗыс. Тикөнөс еновтісны пармаө. Гөдшор сиктын
 чинис өтө морт. Сиктса том јөз-пыцкын оз-нын кывлы сьлөн гора
 горныыс, он адзҗыс сылыс вужөрсө аслас чужан, быдман керкаыс.
 Сиктын ставыс, мыјкө, һөжјөһик, быттө полиг-тырјі вашкөдчөны.

Вунөдны-нын кутисны Тикөнөс грездын, шоча-нын кывлан сижөс
 гаралөм. Сөмын өтнас, муса мамыс оз вунөдлы асгыс дона пісө,
 һанһөн вердысө. Чукјөн тырөма сьлөн шогысла гыркыс.

Тикөн 10 суткі чөж-нын ез адзҗыс мортлыс чужөмсө. Быттө
 вөрсә эвер асгыс пөвсө воштөма да шөјтө-ветлө јольыс-јөлө, ја-
 гыс-јагө. Волас јона гажа жуҗыд јагјасө. Пыралас щөкыд, куз
 козја вөра пемыд пармаө, летчылас багульһика, піқдсөз һища, болс-
 јавмөн ваа һурјасө. Паскыд-тај пармаыд он суз гиннад сылыс пом-
 сө-һи дорсө.

Адқан-кө Тікөнөс, Ғерт-нын он төд, сінјасыс вөјөмаөс. Міча гөгрөс чужөмыс јөсмөма, гөдагөма, лыс да кучыкыс вылас сөмын-нын колөма, вывтыс сырјыгөм паскөмөн ежөма. Адқас-кө өні сінјө морт вужөртө, повзас.

Өкмысөд лун Тікөн мунө воқө, өкмысөд лун ез адқыв морт чужөм, ез кывлы морт-шы. Воштис-нын лысө, кымын чаллөг, јолпыр муніс, кымын коз-улө пукгыліс, кымын пу-гөгөр гөгөртіс.

Угис, коңөрөј, Тікөнөј кок-јывгыс. Нерөдјас, ваболјас, дојјас, пыкөсјас зевтисны кокјассө. Вошны пондіс ас-вылас надејаыс. Гөкыда-нын ышловзөмөн лолалө.

Јаг-куза нөжјөнік чотіг-тырјі мунігөн здук-кежлө восгыліс шондіс, сегга кыз кымөр вевтис бөр сінјөс, пемдыны кутіс.

— Гашкө петаліс шондіс мед-бөрјаыс мөдөдны меным асгыс југөрсө. Гашкө со татчө, јагас, кусас менам олөмөј, донә том олөмөј, кықі кусіс сінвозыс шондіс, гашкө пемдас сінмөј, кықі пемдө со ывлаыс, тақі мөвпыштис Тікөн, сегга мышку-кузаыс быттө киггіс көзід, јяа ва, вөрзис пельпомыс, тіравны тушанас кутіс. Кок јывгыс сетчө і угис. Кысгыштис неылө, чөс-дінөз, вуж-вылө јурсө пуктіс, водіс. Чорыда ышловзис. Быттө вөрыс ставнас лаңтлис, төлыс сувтлис. Бара шувгыны мөдіс төв. Копрасөны пујас, лысјас-нас шуштөма шаракылөны. Быттө шуалөны Тікөнлы: шаң-нын-пөтеныд ветлынытө, уғ сені...

Друг көнкө кыліс лыјөм шы, тавкнїтіс пон, на-бөрга мөвкнїтіс јөла. Көсјіс четчыны Тікөн—оз вермы, көсјіс воча налы сетны шы—гөлөсыс сібдөма.

— Воас-ө татчө, адқас оз менө?.. Код төдас.

Радыслаө-ө, шогысла гөлөмыс бара вөрзис...

Мөвкнїтіс мөдыс зик-нын јаг-дорас лыјөм шы. Шын-дукөнырк-муні сынөдыс Тікөн-дїнті. Візөдө, јаг-дорышгаң, лог-увгаң нөжјөнікөн катовтө кыјыс. Тікөн ескө адқө да нінөмтор вөчны оз вермы. Шелөдө кїјаснас, шопкөдө вом-улас, шуалө: татчө-пө, татчө, бур мортө, воы. Ез-тај, буракө, кыв. Мөдарө мөдөдчис. Тікөн плакысис-угис.

Керөс-увгаң звїркнїтіс пон, кылөма сінјө Тікөнлыс дуксө. Воис нїкылтчис Тікөн-дїнын, чїкылтис бөжсө, нулыштис, сегга тавкнїтіс кыкыс, буракө шуіс: Тікөн-тај тані. Сегга увтыштис, көжаінсө асгыс коріс. Чуша-чаша кылө, воө морт.

— Код морыс сені бара ем-а Гашкө звер-нын куцөмкө-да, богтис пішщальсө кїјас.

— Тікөн! Тікөн! Те!.. Алы-нө сінмөј ылөдлө...

Тікөн кывсө шуны оз куж дај оз вермы. Кынмыліс здук-кежлө сылөн гөлөмыс, лолыштан-кост-кежлө быттө орліс сылөн олөмыс. Сы-кості чукөртис мед-бөрја вынсө, звїркмуніс четчыштис. Петіс-тај, мајбырөј, гөлөсыс. Горөдіс: Петыр-Ғад! Шымыртис Петырөс кїјаснас.

III.

Gödшор туйт гортлаң мунöны Петыр да Тикөн. Петисны куш-
 вылö. Мытчöдчис шонди, җирдалö, ворсö, Тикөнлы чужöмас жүгöрсö
 швачкö. Кушöм гажтöм, шуштöм, шог вöли тажö каднас тöрыт, се-
 щöм-жö долыд, гажа, сещöм-жö кокни сөлöм-вылас лои Тикөн-
 лы öни.

Сижö оз вермы видчигны гортас воёмсö, мамыскöд адзысöмсö.
 Со i грезд-куза мунöны, а жöзыс сени шензöны. Пырисны гортас,
 мамыс падмис, оз пуймы нинöмтор кернысö.

— Гашкö-нö ме вöтаса-да, гашкö гинмöй-нын ылöдлö.

— Мамö, öн-ö-öмöй-нын менö чайт.

Вöлыгти мамыс бытö узöмыг палалис. Топöдис мездорас Ти-
 көнöс. — Пиукöй менам, пиукöй! Јен тенö вайис.

— Ез, ез јен менö вай. Со кодi, Петыр-фадыс менö ловзöдис,
 вайис, бөр те-динö, аслам чужан гортö, гиктö. Гашкö егкö те, муса
 мамöй менам, ен-нын i эдзыв менö-да.

Радысла чепöсјис гинваыс. Нужöдис кicö Петырлы:

— Талунгаң те лоан меным баҗ-пыфди.

Ильа-Öльöксан.

Асыв Ғеревнаын.

Чу, кытсагöны петуккез,
 Локтö асыв, оғсö лун.
 Керку јуррес кыз кулбуккез¹⁾...
 Содтö асыв јöзлö вын.

Сајмö, лептисö Ғеревна,
 Ловзис лог-дорын гуна.²⁾
 Оғсис шумөн, кылö һевна³⁾
 Җурки-вирки ворота.

Шын шакыллезөн⁴⁾ трубаис
 Лебö вылö, кыз кымөр,
 Ылын, ылын виҗез-сајын
 Лөз сулалö пемыт вөр.

Öшын-увтын, посöҗ-дорын
 Кылö чижөтö пила.
 Камгö-увтö Лапко горөн
 Öмсö остөм, кыз вила.

Шоныт гидын пода⁵⁾ орсö,
 Бала баксö, роксö поре.
 Керку-пыщкын кага горзö—
 Корö мамлиг пым тупöс.

Мича ныв котөртö валö
 Бумгö-горалö вефра.
 Летчö расö вон⁶⁾ вöралис
 Кыјны таррез да сöла.

Мунö школаö, горөтö
 Комi пiсна Пјодорок.
 Лымыс кок-увтын муркөтö
 Кысö озлаң тупылок.

Талун јона морозитөм,
 Сотö чужөм көзыт ру.
 Ғереброөн кыз каттисөм
 Куржалитөм көз, пипу.

Петис шонди да колтаөн
 Кигтис му-пагта жүгөр,
 Сајмис олан Ғеревнаын,
 Уж бергөтö јөз гөгөр.

М. Ликачов.

1) Кыз шынөн, 2) гумла, 3) һеуна,
 4) тупыль, 5) скөт, 6) вок.

„Васа“.

Арға рытө тывжалыгҗас мөдөдчисны черикыјны. Воисны вадорө, чөвтисны тывсө. Агныс тывсө кыскиг-мозыс зев јона варовитөны. Коркө помагны кутис төһаыд, воны кутис тыв пьдөсыс. Черијас төһа-пыщкын сизі-і визлөдлөны.

— Уна-і, буракө, чері шедас.

Төһа кыскыгсис. Чері шедис быдса туис тыр: ставыс сынпи, сирпи да нерінік лапа.

Катҗисны тывсө пыжө, мөдөдчисны бара увлаң ва-куҗа кывтны.

Пыжын пукалөны һолөн: Өлө-Өлөксан нылыскөд—Лызукыс-көд да Иля-Өңө-Мишө-гозја.

— Өлөксан, кызі-нө тїжанөс васаыд кутлис?—Јуалө Мишө-гөтыр.

— Таҗі-жө Катөкөд летчим тывјавны, пыжым валөж колода-вылө гібдис. Сїјөс ми васаөн чајтім.

Ајө косаөн кутис вужлаыслыг чул-чалсө вундыны-да, ызмуніс! Неуна егө путкылтчө ваас,—бөжаліг-моз воча-кыв вііс Өлөксан...

Тывјалисны вельдыр-һын. Вој кутис колны. Асыввыв гөрдөдөма, көсјө мытчыгны шонді.

Лызук муҗөма. Щөктө баҗыслы сувтлыны пугыны, шөјтчыштны. Шуө: ковмас-пө-өд школаө мунны, горма сөгга.

— Часлы, нөшта өтї төһа егтчө, важ Сыктыв-вомдорас, век-һи-инас чөвтлам. Оз-ө нөшта пуны-мында шедышт.

— Чөвтламө-инө—шуісны Мишө-гозја.

Төһа чөвтгис. Пыжөн матыгтөисны берөгө. Өңө-Мишө котөрөн муніс бабаыс-дінө отсавны.

— Оз-өмөј-нө пугөд, төһаыс зев лөгыда локтө-да, абу визыв-һи-да.

Воіс клач. Кыскөны мыј-вынгыс гөкталөм тывсө.

— Мыј-нө тајө, зев-тајнө лоіс гөкыд?—јуалө ныв ајыслыс.

Воіс пьдөс-вомдор-һын. Летны кутисны пьдөссө кык мужік да һекызі оз кај. А местаыс жужыд, друг-жумја: сыв-сајті берөгөһаыс мортлөн тушаыс һекытчө оз суҗ.

— Мыјнө тајө лоі: лептам, лептам, лычөдам-да зев өдјө бөр тывјыс пышјө ва-піө?

Ставныс повҗисны.

— Тајө абу-һын бур,—шуө Анна.

— Гашкө васаыс-һын шедис-да,—вашҗитис Өлө-Өлөксан.

Анна сулалө, повҗөма:

— Бласлө крістос... Јенмөј віҗ...

— Тајө-бара зік васаыс шедөма,—шуөны мукөдјас.

Сөмын Лызук өтнос һекуцөм „васаөс“-һи „вөрсаөс“ оз ескы.

— Вајө кераламөј тыв-пыдөссө, гашкө мездыгам,—шуө Өңө пі.

— Вajö, вajö.

— Мун, Анна, ödjö вaj пыжгыд чертö.

Анна вajic чер. Ачыс садтöгыс полö, журбитö.

Тыв пыдöс кутисны керавны.

— Мыj-нö лoid, мыj думajтанныд тi?—шуö Лызук,—вajö ар-
тельöн лептамöj, ме чайта, колода шедic.

Кывзicсны Лызуклыг, артельöн шуркнитисны-лептисны.

Виçöдöны-da тыв-пыдöсac зев ыжыд кокора. Ставыс геравны
жутисны. Муртса-пö-öd,—шуöны,—ег кералö тывсö та-понда.

Регыд шонди петic. Тывжалыгac бөр катисны гортлаңö.

Ңикöн Подоров.

Кыбигөн.

Ју-јылын, турунјас пуктигөн, јорткөд

Мөдөдчим рытјавыв перјыны пес.

Мөвпннаным черитор кыјыштны көсјам,

Гашкө-нө, шедас-на пумөн-мөд-көҗ.

Уж-бөрын, пукгыштим, гојыштим шыдтор.

Ывлаыс оңкјалö—шоныд i лөң.

Куритчим, летчөдлим пыжаным көлуј.

Ју-куҗта терыба катыштим көж.

Ежваыс лөңөма, пагтала лөзов.

Кыркөщө пыжнымөс сувтөдим—зур,

Агным-нө котөртим вөр-пыщкө песла,

Ошјас-моз перјалам, муркөдам мыр.

Кыр-дорө летчөдлим, сирөд-пес вөчим,

Пыжаным сөвтим-da, лоi қик тыр.

Көзлаөс пестим da мөдөдчим катыд—

Черіјас јона сен жуöны. Җурс.

Ком-черi гуҗжыкөн кажитчic меным,

Налимыд, лобдој-моз, кыскагө пыр.

Туруна инјасө сажөдчө сiрыд,

Пукалө најана, чургөдөм ныр.

Ывлаыс лөңөма, оңкјалö шоныд.

Весигтö пујаслөн шувгөм оз кыв.

Поснидик јолјаслөн кылыштö жургөм,

Вужја-кост, изјас-кост гальгыштөм-шы.

Ылысаң јөла-шы нораа кылö,—

Вөлаөн, сөлөмсаң букөстлө суҗ;

Асјавыв көн-сурө жыдачлөн пыркөм.

Пожөм-пу-кондаө таркөдө сiҗ.

Ж а н.

Пöрыг мамлөн ґылөм.

(Потан-дорса ыланкыв).

Уч те, менам зарнi пиöј,
 Некодыг ен пов.
 Небыд менам пöрыг киöј,
 Мөдлөн теd оз ков.

Выл ыланкыв ме теd ыла,
 Унмовган меd те;
 Тајө ылөм пельөн кыла
 Неважөн-на ме:

„Быдмөм-бөрад оз ло полөм,
 Теныд оз ло шог,
 Том јон-киөн гөр лок олөм—
 Сijө тенад мог.

Муртса гiзим арөс тырас,
 Том вежөрад теd
 Выл олөмлөн самыс пырас,
 Пузөдчас сен меd.

Октябронок секи лоан
 Југыд-биыг јог.
 Школа-бөрын гортө воан,
 Он кут коргны ког.

Кујим пельөса гөрд кумач
 Öшан ыывјад сек.
 Ворсны он кут коргны пу-мач.
 Њига богтан век.

Омөлтчас сек-кежлө мамыд,
 Улө леґас јур
 Выл ло тенад секи самыд,
 Лок-улө он сур“.

Быдмы бура, зарнi пиöј,
 Көчан мач-коф ло,
 Менам небыд пöрыг киöј
 Сек-кежлө оз ло.

Ізјур-Іван.

Черөн жөра-вылө.

Вөскресенһаө өбөд-бөрын зуд-төчила вөчыөјас чукөртчисны лавка өшһулө. Пукгалисны пһһа-изјас¹⁾-вылө да кутисны куритчиг-мозыс горһитны өтитор-мөдтор-јылыс. Луныс зев мһа, гажа. Шондһыс Һрдалө-ворсө өшһһјасас да ичөтһк вһзыв Воја-ју-вылас. Шонһд руыс ымралө, пукалысјасөс очсөдлө²⁾. Горһитөны најө төчила вөчөм-јылыс, важ олөм-јывсыныс: кыјөм-виөм-јылыс да јуөм-јылыс.

Көста-Іван шуө јортјасыслы:

— Со, Турк-Јепим вала летчө. Вайө чукөстламөј татчө да шөктамөј вһставны коркөја жөра кыјөм-јывсыс. Тајө Турк-Јепимыс коркө черөн жөраөс кыјөма Печера-вылыс. Јепим, вай воы талан!—горөдһс Көста-Іван.—Лок, зонмө, жөратө кыјөм-јывсыд вһсталышт мһанлы.

— Жөра кыјөм-јылыс шуан—серөктыштөмөн һебыдһка да һузыһһка кос-горһиөн зөркјөдлһг-моз шуыштһс Јепим. Сөгга матыстһс жөз-дһнөж, пуккөс шөщ пһһа-из-вылө. Пөртсө пунктһс из-бокас да вужөралһс³⁾ чагторјөн.

Турк-Јепим зөһанһк тушаа, зугөм-коф ыжыд руд тошка арквајтымына-кымын старһк. Јурөсө сһјө гөгөрыс шөщөдөма да век бытөө шапкаа. Сһнкым гөһыс зев куһа петөма, бытөө усјас, өһһјасыс чһткыра-кофөс, һырбокјасас гырыс чукырјас—пыр бытөө гедралө, һумјалө. Пасталөма сһјө јона-һһн һажтчөма руд дөрөм да көвторјөн вөһагөма. Уна дөмаса гачыс пыр угө, пыр сһјөс шујгакһнас лептыштө. Кокас көмалөма важ өөд гынсапөг јур. Горһитө Јепим зөмбыльтыштөмөн, зев тешкофа, а мукөд кывјыс оз і артмы.

Шөктан-кө шуны „ордер“—вһгалө „гөрдөј“, лөдһһктө—лөһһнөн шуо, суртө—сукөн...

Јепим чышкыштһс һырувсө кһнас, вһчөдлһс жөзыс-вылө, вомсө тап-тап-керһс, да шуө:

— Зев ескө ог ешты, пачө тупөгјас чөвталөма да сотчыны вермас, да мыј-һһн керан тһјанкөд, вһсталышта иһө жеһһыдһка.

— Вһстав вай, Јепим-фад, вһстав,—өтһ вомыс-моз шуһсныс кујим-өһ-кымын том-жөз.

— Жөра кыјөмыслы во дасвһт-кымын ем-һһн—заводһтһс вһставны Турк-Јепим. Вөлі сһјө со кыјһ: Малаһ-Іванкөд гөжөмын зев гажа лунө, тајһ-кымын-жө өбөд-бөрын мөдөдчһм вужһны пыжөн Печера-сајө Јакө-өһктјасанһ. Печераыс сенһ выль верстгыд⁴⁾-на паскыд лөө. Ју шөрас-кымын воим-да друг ме качалһ сыв со-сајыс-кы-

1) пһһаиз—зуд шыльөдан из.

2) очсөдлө—вом паскөдлө, уһ лөктө.

3) вужөралөм—доз-вылө тас пунктөм, важ жөзлөн мода, мед мутһ оз гудрас.

4) Выхь верст—кһлометр.

мын кушомкө гөдтор. Прамејжыка виқодли-да көр. Миса, буракө, јусө фикеј көр вужө.

Иванлы ме шуа: вај-жө вөтөдам да кыям. Сіјө сынөмгыс дугдыштлис да сувтөмөн виқодлис. Бергөдчыштіс дај шуө: тајө-пө, Јепім-фад, абу көр, а јөра. Та-вылө-кө-пө зырөдам, пыжтө путкылтас Печера-шөрад, сетчө і сгінитны мјанлы лоө.

Кызі миса, ме сылы шуа, етја чужөм (јортчышті быдөн празник-куза) пыжөс вермас путкылтны. Вөтам дај кыям-на јешщө-а. Он-кө миса кут сынны, пелыснас і ојкөда. Вөлысті Иван кутіс сынны. Ме щөщ сына. Кутім мі вөтчыны јөра-бөреа, а јөраыд заводітіс пышјыны мјаныс ва-кывтыдыс. Јөраыд көч өдјө кывтө, а мі, кык мужікыд сынама-да, јешщө-на өдјө мунам. Јөрәтө суны кутім. Мыјөн қік матыгмім, муртса пелысөн ог сузөј,—јөраыд друг бергөдчіс да ва паныдыс кутіс катны. Мі пыжнад другтө бергөдчыныд ег вермө да кольштлим. Мыјөн вылыс кутім суөдны, јөраыд бара кывтыд бергөдчіс. Сіјі мі өтарө да мөдарө јөра-бөреа вөтлыгым пыжөн Печера-вылын зоң выт-кост прамеја музөмөн. Сегса бөрті јөраыд музны кутіс да мі сіјөс і суөдім, ортчөн-моз пондім мунны. Ме Малаң-Иванлы шуа, миса те сащкөпты чернад јөрасө. Сіјө шуө, ме-пө, зонмө, ог, черөј нөшта вөјас. Ме бара пелыснад сіјөс повзөді: он-кө миса сащкы, тајөн і аслыд кьопөда гөрбад. Сегса Иваныд сащкіс паскыд чернас јөраыдлы задјас. Черыс сібдіс, перјынысө оз вермы. А јөраыд јона дојмөмысла став ебөссө лезіс, мјанөс щөщ кыскө—гортла-дорө вужөдө. Иван пондіс горзыны, черөј-пө кігым мынө, кутнысө ог вермы. Нымавылад менам сінмөј секі јакөртө адзіс. Ме-тај котөрти пыж нырө, јакөртө кватіті да јөраыдлы кык сур-когас, і шыбыті. Зев топыда крукасіс сурјас-когас. Јөраыд нөшта суга кутіс вужны. Ме кықкө-мыјкө чертө перјі јөра мышсыд да ныр-бокас бара сылы сащкі. Черыд бара сібдіс да перјынысө ег-нын вермөј. Сегса понді горзыны, чукаваны Јакө сікт кыр-јылыс мужікјасөс отсөг-вылө. Најө, пагібө, қік пыр-жө і локтісны пыжјасөн. Јөраыд мјанөс кыскіс пыжнаным дом-јылын сыв-жын судта ваөз, сегса-тај бөрті ебөсыс бырі-жө, уна вірыд петіс-да—угіс ваас. Кыскім сіјөс берегөз. Кучік-сө кульөм-бөрын јәјсө өші да (192 клг.) лоіс. Ставсө јуклі, коді воліс, сылы і сеті. Бөрынас-нын Малаң-Иван шуө, менам-пө өні-на полөмла гөлөмөј абу местаын, кі-кі-кі.

Но, со морө, Һаңөј-өд көнкө менам сотчіс, өдјөжык колө кыскавны,—помаліс Турк-Јепім асгыс вігталөмсө да пыр торкөдіс-муніс аслас кумлаң¹⁾.

1) кум—пачтөм-керка.

— Нётик, зонмө, ез пөрјав. Тажө зик ставыс тази і вөлі—сод-тіс өтик зуд вөчыс.—Јөраыс-бөрга вөтлыгігөн чомкост-жын-кымын кылавлісны.

— А јajsө-нө ескө гетавліс ез?—јуаліс сылыг Міш.

— Гетавліс. Зев-өд шаң да бур вөлі тајө дафөыс, сөмын гөлуныс вөлі вывтисө буравны оз леҕ-а.

— Быдсама ногнас-кө-тај кыјісны јөрајастө, өні лока-жө еща і кофөма. Важысаң-нін колі дугөдны јөратө кыјөмыс, јывмөдны колө—гартыштис став сорнісө Прокө-Гриш.

Ілывапыс.

Ңаң артмөм.

(Кольцов-серти).

I.

Бытө гөрд биөн
 Кыа өзјөма,
 Руыс быдлаын
 Муөз летчөма.
 Ломзө гажа лун
 Југыд шондіөн,
 Мөдіс кајны ру
 Вылө јенежө.
 Сені чукөрміс,
 Пөріс кымөрө;
 Ылө төв нуис,—
 Кытчө зер колө.
 Јөзыд радлөны
 Зарні зерыслы;
 — Тајө шаң лоас
 Выл көҕајаслы.
 Воис сөд-кымөр,
 Посні војтјасөн.
 Зерміс мичаа,
 Југыд сөз-ваөн.
 Быдөн му-вылын
 Көҕа зоргөдчис,
 Мича нуз-вижөн
 Мујас вежөдіс.

II.

Ветла, виҕөдла,
 Нимкофасышта, —
 Кызи быдмөны
 Ңаңјас выл-воө.
 Быдмө зев бура:
 Іҕас сыв-куҕа,
 Шепјас тыраөб.
 Кад-нін вундыны.
 Оз-тај зил-јөзыд
 Зев дыр көсјыны,
 Регыд војтырыд
 Бостчис вундыны.
 Кодлөн вундысҕас,
 Зила теччөны.
 Кольта доҕјасөн
 Јөзыд гыҕөны.
 Лыбис сорөмјас
 Гумла-дорјасын,
 Ңаңјас чукөрміс,
 Оз-нін шогыны.
 Адзө шондіыд:
 Вундан ештөма,
 Муыс ывдөдчис.
 Гожөм колөма.

Роч-вылыс переводітіс Мікејев А.

1) Тајө гижөдсө переводітөма роч-вылыс «Урожај» серті.

Göd-руч¹⁾.

Кык вежон-нин лөсөдчөны Ваг-Педөр да Микул-Ваң вөралан-керкаө кајны.

Өтi рытö сорнитöны најö вөралөм-жылыг. Ваг-Педөр шуö:

— Кор-нө мөдөдчам вөравныд?

Микул-Ваңыд оласгамнас вөли ош-код—вельдыр нөмтор ез шу.

Сөгга кыввиқис:

— Ковмас аски жö мунны, жöзыс шуöны: мијан керка-дорын-пö ветлö göd-руч.

— Göd-руч ветлö? Ваг-Педөр быдөн нумдiс.

— да, вiсталöны göd-руч-пö ветлөдлö, оз-кө пөрјөдлыны.

Ваг-Педөрлы зев колö göd-ручыд, термасö-вөрö.

— Вај, сiң-кө, аски мөдөдчам: гөтырјаслы рытнас щöктам пу-гыны-пöжазны.

— Те, бара, воҗжык лок, медым нөкод оз төдлы,—шуö Ми-кул-Ваг.

— Бур, бур, Ваңö-дадö, воҗ-i локта.

Ваг-Педөрды воiс гортас, гөтырыслы шуö:

— Баба, вај-жö öнi рытнас пугы да пöжаг. Аски-асыв ковмас мунны вөр-керкаө.

Гөтырыс төдö, нинөм буртор оз кыјлы сiјö, да шуö:

— Мыјла бара, Педö, мунан-а?! Нөмтор-жö-öд он кыј-а, го-јансö сöмын бырöдан.

Ваг - Педөр „курнi-вернi“ уҗыштiс, асыввоҗ четчiс, сојыш-тiс, мунiс Микул-Ваң-ордö. Микул-Ваң важөн-нин сувтöма, вiтчы-гö Ваг-Педөрöс.

Вај регыдҗык мунам, мед рытја-кыанас воам вөр-керкааным, —термазö Микул-Ваң.

Кыҗысөҗас лыҗасiсны, понјас доҗдалiсны, течисны сојан-јуан, кыҗсан-көлүј, мөдiсны вөрö.

Рытнас кыаыс вөли-на, воiсны вөр-керкаө. Пестiсны бi, шај пу-чөдiсны. Микул-Ваң сојiгад велөдö:

— Педөр, те капканјастö сiавны мунан ју-катыд, ме муна ју-кывтыдыс.

Вөр-керкаыд Микул-Ваңлөн, Ваг-Педөрлы быт лоö кывзыны: вермас-на-öд вөтлыны керкагыс, он-кө сылыг кывзы.

— Ме, бара, көт кытчö муна, мед сöмын вөли эверыд-а,—шуö Педөр.

Микул-Ваңыд вөли зев најан,—Ваг-Педөрöс ыстö ју-катыд, кө-нi эверыс оз ов. Нөдыр-мыгтi муҗер мортыд шуö:

¹⁾ Тајö гiжөдсö ми бөстiм Совпартшкола «Југөр» журналыс. Гiжыгыс јаран-јас-пөвсыс—тундраыс. Гiжö-пö первој-на.

Ваг-Педөр, те кутан кыјны аслыд, ме бара аслым, көт сегга мыј кыјам
 — Меным өткөф, мед-тон быдсөн бур-а,—оз-нын венчы Педөр. Таңи лөгөдчисны кыјыны кык жорт. Асывнас воң четчисны, со-
 жыштисны, мунисны капканјас сiавны. Ваг-Педөр мунис ылөң, километр
 дас-сајө. Звер кок-тујыс еща. Вомгорулас аслыс кайтө:

— Мыјла татчө менө Мiкул-Ваңыд ыстис? Шедны-кө, ескө,
 шедө-да, оз-кө, оз-дај.. — Капкан вiт-кымын сiалис, сегга бөр мө-
 діс керкаө.

Мiкул-Ваң важөн-нын воөма, щай пуңөдөма, шыд пуөма. Ваг-
 Педөр лазсө пөртчис, пырис вөр-керкаө. Мiкул-Ваң сералиг-моз жуалө:

— Мыј-нын, Педөр, кушөма звер кок-тујыс ем?

— Кушөм, кулыс, звер кок-туј? Весиг көч-кок-тујыс абу-а.

— Но-о, көч кок-туј абу! Оз лөгав. Те, зон, ылөдлан!—Ваг-
 Педөр дөзмис-код:

— Мыј-нө, он ескы!? Чајтан, ме ылөдла? Ме некодөс-на ег
 ылөдлыв, воң өг көсјы ылөдлыны-ни.

— Мiкул-Ваң чукрасө, векшасө,—серавны гора абу лөсыд—шуө:

— Ме нектор-жө ег аңзыв,—ачыс, ескө, тыдалө, аңылома-
 да, бара-на ылөдлө.

Арга војыд куң. Мiкул-Ваң војтө бура ез і уң.

Асыв четчисны воң, сожыштисны наңтор, мунисны капканјас-
 дорө. Педөр зев жугыла мунө, ачыс мөвпалө: оз-жө-өд-нын нектор
 шед-а.

Кык капкан вiдліс, нинөм абу шедөма. Кожмөд-динө мунис, вi-
 зөдө—капканыд абу, кодкө нуөма. Педөр пондiс вөтчыны капкан-
 тујөд. Вөтчис, вiзөдө-да капканад шедөма гөд-руч, да вөлөм пыш-
 жөдө. Педөрыд бефнас когыштіс ручыдлы. Аслыс сөлөм-вылас зев
 долыд лоі.

— Сегга өні муна ме гортө, вөр-керкаө өг-і ветлы. Өні ме
 озырма. Гөтырөј кутас рафејтны. Меным і өні овнысө!.. Мiкул-Ваң-
 ыд-өд ачыс шуіс: торјөн-пө кыјсам!..

Ваг-Өл..

Вој.

(Маңар поет *Petofi*-вылыг).

Војшөр. Чөскыд онмөн уңан војшөр.

Лыдтөм коңув, төлыс—тасті выј..

Јежыд нылөј, нумјалан лөз өйнаа зорің!

Зарны! мыј те вөчан өні, мыј?

Чөскыд мөвпјас кышовтісны менө,

Өг уң, вемөсөн вөтаса ме.

Вөтөј—зирыд гажа сарің-шемөс!

Шондiыс сен, сөлөмшөрөј, те!

Гажөј петө—кужі-кө ме—гуны

(Төда-гуаасысјас зев пөж јөз)

долыд чөскыд вөтсө уна-уна—

Озырмөдны жеб олөмнымөс.

Ö Ш.

I

Гемö-Тикöн озыра вöли олö. Ачыс зев омöлик—пінтöм, пелнас омöла кылö-і. Бара öшкыс сы-пыдди вöли јон да скөр, весіг јöзсö матö ас-дінас оз вöли еібöд. Вöлөгтас сещöм бур да јон öшкыс ез вöв.

Öшкыд вöли гөрд чышјана, гөрд плаѣда јöзыг јона дöзмö. Адзас-кö гөрд чышјанатö, јурсö вылö лептöмөн пыр і вöтчас сы-бöргө ѣукавны. Бабајас да нывјас, горзіг-тырјі пышјасны. Сурја-сыс ыжыдöг, кокјас кузöг, зик-жö лок звер-моз ветлö.

Кутісны нуöдны ас-костса вот, Гемö-Тикöнлы унжык шуісны јöзыг мынтыны. Секі сіјö кутіс мужікјас-пöвсын лок сорңјас нуны:

— Оз-кö талун, аскі кутасны-нін војутны.

Сіктса јöз сізі-і чајтöны. Грамотнейжык јöз сіктын некод ез вöв, јуавны некодлыг. Гöран-көзан кад воіс. Гемö-Тикöн сераліг-тырјі шуö јöзлы:

— Көзö-жö, көзö, бур војтыр, коді кутас мујас-вывгыныд чу-көртнысö-а? Ој, јенмөј!..

Öтчыд öбöдајтігөн пыс вісталö Тикöнлы, челаѣлыг кывлöма-да.

— Вöскрегеңнаö мјан сіктö воасны комсомолечјас, рытнас спектак вöчасны, луннас гөрд плагјасөн ветлöдласны да војна-јылыг вісталасны.

думајтчыны кутіс Гемö-Тикöнлы. Лунтыр нінöм ез вермы уж-авны, војнас омöла узгіс-і. Асыввознас шуö пыслы.

— Те, Ваң, ветлы сіктас, буржыка төдмав, кушöм кадö лок-тасны татчö консумолјасыс.

Ачыс век думајтö, кызі ескö дугöдны гөрд плагјаснас ветлöм-сö. Öд сіннас гөрдсö оз вермы візöдны. Угі дум-вылас сылы: кор-кутасны ветлöдлыны гөрд плагјаснад, ме леzла налы паныд öш-кöс. Сіјö небог повзöдас!.. Став плагјассö сур-јылас лепталас!..

II

Вöскрегеңна-лун. Став том јöзыс, весіг олана војтыр, петіс-ны сіктö. Відчысöны волöстыг комсомолечјасöс. Тикöн Ваңыслы шуö:

— Мыјөн те адзан гөрд плагјаснас воöмсö, пыр і лок да віг-тав меным. Сöмын ен вунöд.

Сераліг-тырјі ветлöдлö Тикöн керкаас да шуö: „Петкöдла ме тіјанлы празнік.“ Ачыс зев јона сералö.

Рака-моз шавкјöдлöмөн локтö бат-дінö Ваң.

— Батö. Локтöны-нін!

Тикöн вес повзіс. Падміс да оз і төд, мыј вöчнысö. Öбраз-вылö візöдліс да пасјасö: „Јөнмөј, Господöј, отсалышт меным вер-масыштны талун тенö вунöдыг јöзкөд!“

Тарјалиг-тырји сегга петіс өш-дінө. Өлагны кутіс гөрд чышјанөн өш-воғын. Өш сөмын тарзө, сізі ескө ілукалас, сур-јылө лептас. Адзис өш—өзөс вогтөмтө, пула-моз петіс вөла-вылө, гиктө.

Воисны плагјасөн комсомольчјас. Јөзис зев уна петөма надорө. Плагјас зарњи гижөдјасөн зирдалөны шонди-воғын. Друг повыг-тырји кодкө горөдіс:

— Өш! Гемө-Тикөнлөн өшкыс локтө!..

Јурсө вылө лептөмөн, четчалиг-тырји өш локтө јөз-дінө. Комсомольчјас, плага-јөз ез повзыны. Век важ-моз сорытөны да висталөны олөм кыпөдөм-јылыг, војна-јылыг.

Өшкыд јөз-дінө ез лыгт матыгтчынытө. Бөжсө чукультөмөн өдјөжык вартөдіс бөр Тикөн-ордө.

Зев гажаа колі луныс. Сылісны выл сыланкывјас, петкөдлісны выл ворсанторјас. Рытын вөчлісны спектак. Асывнас, шонди петігөн, комсомольчјас мөдөдчисны бөр вөлөгтө.

Паш-Көла.

Кырнышјас-гыж-улын.

Иванос локыг тожыштисны турмао векнифик озос-пыр да су-коль-та-моз-жө пласт-уги, куллыг јоз кокјасо крукагис-да. Усигас лабич дорышас Иванлон журыс поті, пельпомыс дојмис-і. Недыр-мыгчи сijo пуксис жојас, гогорбок виодлис. Струба-шупод-вылын ломтыгө зев зольаник лампа, муртса југдодышто турма-пыщкоссө. Пөтолөкыс да етеныс гогор тырөма саон. Узган-би-вогад нөшта-нын пегод да гажтом кажитчө. Бөрынжык сулалө са-коф-жө сөд пач. Сijo көсјө-нын киггыны. Жојын кујлоны, коді бок-вылас, мукөдыс кымынөн кісө јур-улас пуктөмөн—арестујтөма комунистјас да гөрд-добровольчјас. Мукөдсө куш дөрөм-кежгыныс, буракө, учанингыс вадөмаөг.

Кор-гурө озосыс одјө воггылө, турмао бара выл мортөс тожыштоны. Озос-пыр турма-пыщкө пырө жежыд көзыд ру, кымөр-моз вевгылө сетыг кујлыгјасөс. Некод оз сорнит, кылө сөмын нора лолалөм-шы да кодлөн-гурө ружтөмыс. Сувтан-кө озос-дорас да ортсыганыс виодлан, шуштөмысла јургыд сувтас, быгто көзыд вадөн тенө кігтасны, пиңјасыд оз топавны воча.

Ташөм-инө ваисны Иванос өтпөлөсөн, учан-инганыс, муртса-тај гынсапөгсө удитис-жө көмыштныс-а.

Иван кысгис етен-дорө да гогор виодлис.

— Төрыт рытнас-на-тај-нө,—мөвпалө Иван,—жежыдјас вөліны со километр-сајынөс-а, өтi вөјөн-өд ез-на-жө удитны воны татчөз. Мијан-өд јозыс сені вель-на уна вөлі, төрыт-на нөшта мунисны-дај. Мыј-нө тајө лоі? Мыјыг-нө, кодјас менө вадөдисны татчө? Кодкө бара төдө оз? Часлы-жө јуала...

Попов-јорт—шуө Иван бөрынжык вадөдөм комунистлы — те-нө он төд, коді мыјыг вадөдис татчө мијанөс, мыј-нын сиктас вөч-сө-да?

— Вөчыштис-тај со мијанөс політрукным, купеч пид... Унжык салдатјассө сijo мијанлы паныд сувтөдис, а комунистјасыд-тај со ставныс-нын турмаынөс, унаөс-нын лыјлисны-і. Сегга өні жежыдјас-сө корны паныд мунөмаөг, — помалис нуртөминика Попов, сегга мыјкө чорыда мөвпыштис.

Уна виставны сегга ез і ков Иванлы — өні гогөрвоис сijo ставсө, мыј лоөма тавој. Иван гогөрвоис—сылы, мукөд комунист-јаслы-моз-жө, ез-нын коль дыр овны.

Иван вогтыштис вомсө, көсјис нөшта мыјкө јуавны Поповлыг, да ез удит—сы-кості турмао пырисны витө-квајт салдат, руд шыне-лаөг. Ставныслөн бокас ошалөны револьверјас да шашкајас, кианыс кутөны нагајка, морөсаныс да шапкааныс вурлөмаг жежыд бантјас. Пыриг-мозыс өтик горөдис кирган гөлөснас:

— Лантөј, мыј сені шашөдчанныд! Велөда ме тјанөс дорын уэлыны!—Лептыштис нагајкасө да швачкөбтис өтиклы. Сегга чеп-

гыс перјіс кушдмкө кабалатор, виждліс сы-вылө да чукөстис кујим комунистос. На-пиө щощ сурисны Иван да Попов. Петкөдисны најос мөд вежосө, пөртчөдисны вылыг паскөмнысө, сувтөдисны ставнысө ортчөн.

Вагка-Опоң (важ купеч) зев скөрыс бугжылтчывлис на-вылө.

Первој Иванос щөктисны водны лабичө. Öтик салдат пуксис сижө кокјас-вылө, мөд кутис јурөдыс, а којмөд вачкалө сумыс нагајка-өн (плетөн). Быд кучкигөн савкнитө впр, кучкан местагыс потө кучикыс-да. Мукөдлаас чуң-кызта лөз прут кајө. Воzza дасвитыг кучкөмсө Иван пыр терпитис пинсө мурч куртчөмөн, өти нора кыв ез шу, сөмын мурөстлис гоз-мөдыг. Мөд дасвитыг кучкөмсө Иван ез-нын төдлы, сафыс быри-да. Шожос-моз сегга сижос кыскисны бөр турмаө да шыбытисны пельосө.

Иванлы моз-жө сурис і мукөдыслы.

Војков¹⁾-жын Иван садтөг олис. Впрыс вылас козмөма да дө-рөмыс гібдөма јай-бердас. Ачыс ставнас пыктөма, чужөмыс кельдө-дөма, жежыд шабди дөра-код лоөма. Јурсгыс зугөма, пратөн өшөд-чөма плеш-вылас, вевтөма гинкымсө. Гинјасыс бытө гуранө вө-јөмаөг, гиндорјасыс лөзөг-да.

Коркө Иванлөн петис сафыс да көсјис бергөдчыштны мөд бок-вылас, сөмын тај дојмөмысла ојкнитис, важ-ногыс кујлан колі. Лунтыр сылы ез сетлыны сојны өти нур, өти чашка ва-кынји. Көт і сетисны—оз-жө ескө вермы сојнысө. Рытјавывнас, өтик јорт көр-тавліс ранајассө Иванлыг, аслас дөрөмыг көртөдсө вөчис-да.

...Ташөм ранајасөн да шыг-ныге пөтөн Иванос виждны жежыд-јас турмаын нольөд лун-нын. Мыј кергө турма-сајын, Иван немтор оз төд. Јурас сылөн сөмын өтик мөвп: „дырө-нын оз петкөдны, дырө оз лыжлыны мукөд јортјассө-моз“. Уелө сылы дум-вылас аслас олөмыс өттор-мөдтор...

Со, коркө бөстисны сижос салдатө, вескалі караб-вылө. Караб-вылын сижө төдмасө революционерјаскөд. Сегга ачыс щощ пырө большевик-партијаө. Собрање-вылыг сижө сурі политсалы да нуисны турмаө. Пукалис турмаын воөн-жынјөн. Сы-бөрын бара караб-вылө бөстисны. Германскеј војна-дырји кык караб-вылын ветлөдліс. Быдтор-тө-жө лоі адзывны. Кызкө-өд јешщө ловјөн кольгылөма. Со, сижө револютсја-дырји броневикөн ветлөдлө, јункерјасөс лыжлө. Сы-бөрын уналаын-на тышкаслывліс жежыдјаскөд. А өні. Төдлы-төг, мынтөм-вылө пленө сурис. Мед-бөрја часјас олө... Сегга лы-ласны.

Сижос мөвпаліг-кості өзөсыс голмунис-вогөис. Пырисны кык сал-дат, кыкнаныс кодөг. Чукөстисны Иванос да Поповос. Öтик салда-тыс нырпырыс-моз назөбтис:

1) Суткі.

— Господін капітан тіжанос лыжлыны щоктіс. Петөј! Куш дөрөм-кежгыс Поповос да Иванос петкөдісны ывлаө, кутісны нуны лыжлыны вөрө чомкост¹⁾ жын-сајө-кымын.

Петігас Иван шышөптис гугөһікөн Поповлы:

— Kodög-taj, стрөка-кө гурө, јокмылтам тајөјасос.

Попов гіннас лапһытыштис.

Кілчө-вылөз петісны да Иван ыжыда лолыштис төвга көзы сыноднас, віөдліс өтмөдарө, бытө мездыгөс коргө гінјаснас. Ывлаыс рөмдыны-һін көсјө, кымөра. Рувкјөдлө војтөв. Вылыгаң төвчыштө лым. Көн-гурө кылө-на көрт пачө пес поткөдлөм да пон увтчөм-шыјас.

Кілчө-вылыс летчісны да Иванос Поповкөд өdjө кутісны нуөдны кык віңтовка-костын вөрлаң. Паныд лоіны кык нывбаба, кежыштисны најө туж-бокө, віөдлыштлісны бөрлаңө да өһыкыс шуө:

— Kodјасөскө, коңөрјасөс, бара-һін лыжлыны нуөны...

— Талун егкө ме Савагөс ысті-һін гөрдјас-дінө асывнас-да, мед мига локтасны өdjөжык лыжлан-инас да мездасны лыжлөмгыс— шуө мөд бабаыс.—Сөмын ог төд, уфитасны оз-а.

Талун-пө-өд, Лубаөј, кымын мортөс кутасны лыжлыны рытјавывнас,—помаліс һуртөмыһика, гугөһік-моз мөд баба.

Иванос да Поповос пыр нуөны воғө. Керкајас важөн-һін колыны, сајалыны, вөрөд-һін нуөдөны. Со і лыжлан-иныс-һін тыдалө, сетчө воғыв-һін кодјөмаөг ыжыд гу.

Гу-дорө воөм-мыгөті Иванос да Поповос щөктісны сувтны. Секи өті салдатыс кағаліс Иван чөпјыг часі чөп да һужөдіс кісө часісө кыскыны. А мөд салдатыс вөлі щөбө Поповос јортчег-тырјі.

Иван ез дыр көсјы—брунгіс салдаттө пакас да кутчегіс віңтовкаас. Сігі-жө вөчис Попов мөд салдатыскөд. Пангіс тыш. Тајө тышас коласны ловјөн јонжыкјасыс. Кодныс вермасны?

Салдаттө щөкыдаліс²⁾ да регыдөн і сіјөс Иваныд угкөдіс, сөмын віңтовкасө мырғдыны һекыз оз вермы, ебөсыс оз суғчы. Попов мөд салдатыскөд вангајтчө лым толаын, мырғдыгөны віңтовкаөн. Кыкнанныс мурзөны ошјас-моз, пурөны мөда-мөдныссө кыз-мыј вермөны.

Һөдыр-мыгөті Иванлөн да Поповлөн ранајасыс јона кутісны дојмыны, вынныс налөн пондыс бырны, кі-кокјасныс дубалісны, а салдатјас бытө өтарө јонмөны, палавны кутісны-да. Иванос салдат ламөдіс. Иван мед-бөрјаыг горөдөмөн выныштчис—тојыштис салдатөс аслас-вылыс, сөмын салдат вынажык вөлөма, һөщыштис да Иван-кыг мыніс віңтовкаыс. Салдатыс бөрыңтчыштыг-моз ыр-ыштчис быщкыны Иванос шынас (штыкнас)... Иван вегіг вөрөдчы-

1) Чомкост—віт кілометр.

2) Щөкыдаліс—көчөгәліс.

ныс-на ез уфит, друг кыліс вегкыд бокгаңыс лыјом-шы. Иван адзіс салдатлыг гащ уғомсө да виңтовка чөвтөмсө.

Иван чукөртис став ебөссө, четчыштіс, кваҗітіс угөм салдатлыг виңтовкасө—бырскөбтіс мөд салдатсө кујимыс дорвыв. Сөгга виңдөліс вегкыд-вылас, кыгаң лыјом шыыс кыліс. Сыгаң котөрөн локтөны лычөн јог јура шапкаа гөрдармејечјас, вито-квајт морт.

Ілівапыс.

КАПП мөд конференциялөн резолюцияяс.

Вождь-выль коми литература лезом-жылыг, Миһин-жорт доклад-нужа, резолюция.

1. Коми автономия област лөгөдөм-бөрын да өнижа коми шыпас-чукөр лөгөдөм-бөрын коми литература кутис пагкавны. 1920-21-d воын-нын вөли лезома 7 нима коми нига, 21 печатней лист-мында-выль. Сексаң коми литература лезом воыг-воё кутис пагкавны. Коми нига лезан-ин да сы-бөрын Тсентроиздат-бердса Коми сектсия организуйтчөм-бөрын нөшта-нын жона кутис пагкавны коми литература лезан ужыд. Кужим кварталон, бөржа 1927-28-d воын, Коми нига лезан-ин лезис-нын 25 нима нига, 46,8 печатней лист-мында-выль да јешщө-на петас 9-нима нига, 21 печатней лист-мында. Ставсө 8 воон Коми нига лезан-ин лезис 131 нима нига, 280 печатней лист-мында. Став лезом нигаыс лоё 320.600 экземплар. Тсентроиздат-бердса Коми сектсия 4 воон лезис 59 нима нига, 176,5 печатней лист-мында, ставсө 187.500 экземплар. Отлаын, Коми нига лезан-ин да Тсентроиздат-бердса Коми сектсия, лезисны 190 нима коми нига, 456,5 печатней лист-мында, ставсө 508.100 экземплар.

2. Коми нига лезан-ин лезлис со кушом-сикас коми литература: школаын велөдчан—26%, јөз-костса олөм да пөлитика-жылыг—9%, художествоа—33%, крестана-костса—16%, Ленин-жылыг—3%, правајас-жылыг (правовая)—3%, мукөд-сикас нигајас—10%. Тсентроиздат-бердса Коми сектсиялөн лезома: школаын велөдчан—43%, јөз-костса олөм да пөлитика-жылыг—19%, зоһвизалун-кутом-жылыг—12%, художествоа—10%, сиктса овмөс кыпөдөм-жылыг—8%, коператсия-жылыг—8%. Татыг ми аджам: Коми нига лезан-инлөн унжыкыс петөма художествоа литература, а Тсентроиздат-бердса Коми сектсиялөн—школаын велөдчан нигајас. Сыктывдин-карса Нига печатајтан-ин оз-на вермы пагыда ужавнысө-да, сы-вөсна-и школаын велөдан нигајассө лоі лезны (печатајтны) Мөскуаын.

3. Нигајас-кынзи, Коми нига лезан-ин 1925-d вога апрель төлыгган лезө крестаналы вежонга коми газет „Коми сикт“. Тиражыс сьлөн 2000-кымын экземплар. 1926-d вога октабр төлыгган петө быд төлыгса Коми журнал „Ордым“, ыждаыс печатней лист, тиражыс 750 экземплар. Мукөд газет-журналјас областын: област-увса газет „Југыд туж“, быд төлыгын петана журнал „Коми му“, југдөдчан уж нуөдыгјаслы журнал „Коми просвещенец“ да Изва-Печера ујездын газет „Красная Печора,“—бөржа војасө петалисны роч кыв-вылын.

4. Коми литератураыс пыр-өтарө бурмө. Нига-журналлөн коркајасыс, кабалаыс, шрифтыс да мичлуныс воыг-воё бурмөны. Коми

литератураын гижөдјас сиз-жө вежгөны: унжыкыс гижөма гөгөрвоана да мича, лөгыд кывјөн; јүгдөдчан уждуөдыгјаслы да комі крестаналы колана гижөдјас.

5. Торјөн-кө ми вижөдлам комі художествоа литература-вылө, јонжыкасө сјјөс гижөны бур, ыжыд гама комі гижыгјас (Нубдинса Виттор, Жугыл, Илья-Вас, В. Чисталев, Јогор Колегов). Том гижыгјас, Ічөт-Іваныг-кынјі да Істоміныг-кынјі, гижісны сөмын-на „Ордым“-журналө да мыјкөмында „Комі му“ да „Комі просвещенец“, -журналјасө.

Комі художествоа литература-пыщкын меда унаыс пјессајас. Мјјан художествоа литератураын зев-на еща гырыгжык мича гижөдјас. Бөрја војаснас-егкө кымынкө гижыгылыг лежөма-нын вөлі сещөм-нога гижөдјасө („Јон тыш“, „Мунөны“, „Луча“, „Вөрлөн да вөр-ділөн тыш“ да мукөдтор), сөмын сјјө зев-на еща. Том комі гижыгјас унжыкыс велөдчөмаөг омөла, оз төдны унатор (теория словесности и литературного творчества, классическая русская и мировая литература да сиз вожө), сы-вөсна најө оз-на буржыкасө гаммыны гижнысө.

6. Комі художествоа литература өніөз-на пыдісаңжык ез видлавлыны да крїтікујтлыны, сы-вөсна он вөлі вермы буржыка төдны сылыг бурлунсө да омөлладорсө. Пөштї һекущөм бібліографическеј гижөдјас комі литература-јылыг абу-на.

7. Комі гижыгјас тајө бөрја војаснас төдчымөн содісны. Петісны вель уна-нын вель гижыгјас, кодјаскөд Комі һига лежан-ін ку-тө гижөд-пыр да мукөд-ногөн јитөд. Ферт, татөні емөг-на-і суздытөм-торјас. Велөдчөм (спетсіалїстјас) коміөн гижыгјас-пөвсын зев-на ещаөн кужөны мича художествоа кывнас гижнысө. КАПП-возын да Комі-һига лежан-ін-возын сулалө ыжыд мог: медегкө коміөн гижыгыс вөлі унжык да меде гижісны буржыка мича художествоа кывјөн.

8. Гижөмыг донсө (гонорарсө) Комі һига лежан-ін колан во-саң 10% содтіс. Öні художествоа гижөдјасыг мынтысө 60 шајт-саң 80 шајтөз печатнеј лыстыг, а јөз-костса јүгдөдчан литерату-раыг 40-саң 70 шајтөз печатнеј лыстыг.

Крестана-пөвсө колө лежны донтөм литература, сы-вөсна гонорарсө вожө-кежлө лоас колны тајөс-на. Ферт-егкө, тсентрад-дорыг тани гонорарыд сетчө ещаөн-да, сөмын содтынысө öні оз-на поч.

9. Комі һига лежан-ін, өтвылыг газет редаксіјајаскөд уна вын пунктис комі литература кыв бурмөдөм да шыльөдөм-вылө. Комі ли-тература кыв вель јона-нын озырміс бур, мича, јөз-пыщса сорһита-на кывјөн. Сөмын буржыка өтнога комі литература кывсө лөгөд-ныс һекыјі-на вөлі он вермы. Комі һига лежан-ін гижөдјассө лөгө-далігөн сиз-жө оз вермы өтногавны кывсө, сылөн абу һекущөм ін-дөдјас (інструксіјајас). Коміөдан Областувса Комїссїја ез-жө бост-

гыв сijö ужас, сөмын сijö лөгөдiс кывнiмсö фелöјас нуөдан ужö (фелопроизводствö).

10. Комi нiга леҗан-иҗ унатор вöчiс, мед егкö јонжыка кутiс паскавны комi лiтература. Колян воöҗ сенi комi гiжöд-вылын ужа-лыҗас оз вöли тырмыны, öнi содтöма најöс, вевјаласны-нiн нуөдны сijö ужсö. Аппаратыс Комi нiга леҗан-иҗлөн öнi буржык-жö-нiн.

Воыг-воö бурмö да паскалö щöщ нiга печатајтан-иҗлөн (типографiјалөн) ужыс (велöдöны комi наборщiкјасöс, лөгөдöны комi шрифт, бурмөдöны печатајтан машiнајас). Сöмын комi нiга леҗан-иҗ öнiöҗ-на оз вöли вермы аггыс планјассö тыртны. Нiга печатајтан иҗлөн, вын сузгытöмыс-вöсна, бөрја кык вонас планыс Комi нiга леҗан-иҗлөн тырттöм колi. Локтан во-кежлö мог-пыдди колö пуктыны: паскөдны да бурмөдны Нiга печатајтан-иҗсö.

11. 1928-29-д во-кежлö Комi нiга леҗан-иҗлөн ем-нiн лiтература леҗан план. Локтан во сijö лөгөдöма леҗны 105 печатнеј лист-мында да Тсентроиздат-бердса Комi сектсiја—68 печатнеј лист-мында.

Художествоа лiтература локтан воö леҗасны 45 печатнеј лист-мында. Мiјан комi театрјаслы пöштi нiнöм стсенајас-вылын ворсны, сы-вöсна 19 печатнеј лист-мындасö көсјöны леҗны пјессајас, 26 печатнеј лист-мында петас комi художествоа мукöд-сiкас лiтература.

12. Зев јона мiјан школајасö колöны велöдчöм комi нiгајас. Леҗнысö-егкö-i лөгөдöма нiгајассö-да, сöмын öнiöҗ-на ез петны, ез петны со мыј-вöсна: а) Тсентроиздат-бердса Комi сектсiја област-гаҗ ылын (Мöскуаын), иҗдöдјас сетны сылы бура он вермы; б) Мöскуаын комi велöдчыҗас (студентјас) да комi велöдчöм јöз јонжыка гiжнысö комiнас оз ештыны, асланыс ужыс уна; в) Гус да Обоно-са метод-бјуро нöжјö видлалöны выль гiжöм нiгајассö да дыр кутöны ас-орданыс. Воö-кежлö ковмас буржыка ташöм-торјас-вылас виҗöдлыны, мед-егкö школаын велöдан комi нiгајассö леҗан ужыс сувтлытöг мунiс воҗö.

13. Крестана-костö комi лiтература омöла-на паскалö. Обоно оз тырмымөн разöд сiктјасö јүгдöдчан комi лiтературасö, еща-на сы-вылö леҗгö сöмыс (зев еща сетöны Iзва-Печера да Јемдiн ујезд-јасö). Колö татчö вiставны: Наркомпрос-бердса тсентросовнатсменöн торја губерњајасö ас-кывја лiтература-вылö сöм сетöм-бöрын зiкöҗ пöштi сувтiс мiјан област-сајын олыг комiјаслы комi лiтература ыстöм (шуам—комi-пермјакјаслы). Јöзöс велöдан јүкөдјасыс ез нöбны комi лiтературасö. Колö сы-вылö виҗöдлыны, медым-i мукöд губерњајасын олыг комi јöзлы нöбiсны комi лiтературасö.

14. Комi лiтератураыс крестана-пöвсö со мыј-вöсна омöла паскалö: öтiк-кö, комi крестана омöла лыддыгöны; мөд-кö, олöма крестана важ школајасын-на велöдчылисны да, оз тöдны выль комi шыпасјассö, оз вермыны бура лыддыгынысö. Колö пуктыны мог,

мед-егкө крестанаыс јонжыка кутісны лыддыгыны, секи-егкө коми кывјыс верміс лоны өтгамажык, лыддыгјас төдны кутісны став-пөлөсса коми кывјассө (горнысө).

15. Ыжыд мог-пыдди колө пуктыны, — областын став петан га-зет-журналсө леңны комиён. Обісполкомлыг да Обкомлыг шуөмсө „Југыд туй“ газет комиөдөм-јылыг колө ошкыны.

КАПП-лөн конференцја шуө: коми література төдчөмөн јона сөвмөма, сылөн воө мунан туйыс јонмөма. Воө-кежлө конферен-цја пуктө со кушөм медвоөра могјас:

1. Коми һига леңан-інлы колө бурмөдны аггыс һига печатај-тан-інсө да воө велөдны выл наборшщікјасөс, мед-егкө коми лі-тература леңан планјасыс ез кутны торкавны.

2. Конференцја гөлөмгаһ ошкө Обісполкомлыг да Обком-лыг шуөмјассө—„Ордым“—журналөс літературнеј журналө пөртны да комиөдны „Југыд туй“—газет. Секи коми літератураыд кутас јон-жыка паскавны, коми том гіжыгјасыд пондасны содны, велөдчыны буржыка комиён гіжны.

3. Мед-егкө гөгөрвоана лоі коми јөзлы комиён сорһитан став-ногса кывјасыс, колө щөщ „Ордым“—журналө леңавны гіжөдсө коми-пермјак гіжыгјасыг.

4. Став коми література леңан ужсө (коми-пермјакјасыг щөщ) регыджык колө өтлаөдны Коми һига леңан-ін кі-улө, сылөн һига печатајтан-іныс вермыны кутас леңны ставсө.

5. Бөрја војасө ужалан выныс Коми һига леңан-ін-бердса һи-га печатајтан-інлөн прамеја-һын содс, сомын коми література со-дөм-вөсна да бокіса ыжыд заказјас-вөсна, оз-на вермы пыр кад-кежлө печатајтны ставсө. Сы-вөсна локтан воө ковмас леңны Тсентроіздат-бердса Коми гектсја-пыр школаын велөдчан һигајас да коми-пермјак-кывја література. Коми һига леңан-інлы локтан воө ковмас бурмөдны, паскөдны аггыс һига печатајтан-інсө, ме-дым поһіс заводітны сені печатајтны коми школаын велөдчан һи-гајас да коми-пермјак-кывја література.

6. Коми һига леңан-інлы да Тсентроіздат-бердса Коми гектсја-лы колө зільны бурмөдны да донтөммөдны коми літературасө.

7. Література леңан планјасас колө унжык места сетны міча кывја, художествоа гіжөдјасы да чельд-пөвсса літературалы. Ко-ми гіжыгјаслөн мог—отсавны Коми һига леңан-інлы тајө ужсө ну-өдныс.

8. Газет-журналјасын јонжыка колө гіжны коми література-јылыг, колө буржыка пуктыны критіка-бібліографја-ужсө.

9. КАПП-правленьнелы колө отсавны Коми һига леңан-інлы выл коми гіжыгјасөс кыпөдны-велөдны. Јонжыка колө кыскыны комиён гіжан ужас селькорјасөс да коми велөдчөм јөзөс (спетсја лістјасөс). Гырыг школајасө колө лөгөдны літературнеј кружокјас

10. Өнiя лөгөдөм гонорар позө лыффыны тырманаөн, сөмын колө лөгөдны литературнеј фонд, буржык гижөдјас-вылө содтөд дон сөтавны.

11. КАПП-правлењњелы колө отсавны Комiөдан Областувса Комиггiјалы да Комi њiга лежан-инлы лөгөдны да вужөдны мукөд-нога сорњiјасыг кывњимјас.

Комiөдан Областувса Комиггiјалы колө вөчны принтсiпјас да правiлөјас лөгөдны да вужөдны јөз-костса, полiтика да спетсiал-неј кывњимјас.

12. Комi литераттура омөла-на јөз-пыщкө пагкалө, сы-вөсна Комi њiга лежан-инлы колө јонжыка бөстгыны сiјөс разөдны комi крөстана-пөвсө. Сiз-жө щөщ колө разөдны комi литературасө об-ласт-сајса комi јөз-пөвсө, торја-кө—комi-пермјакјас-пыщкө.

13. Мијан областувса југдөдчан-јукөдјаслы колө лөгөдны гы-рыг комi школајасө комi-пермјак-кывја литераттура.

Лыткiн Иља-Ваг „Комi гижөдкыв-јылыг“ - њiма доклад-куза резултсiја.

1. Өнiя гижөдкывсө панөма 1918 воын Молодсов С. В., бөстөма фундамент-пыффыс Сыктывдiнкар-гөгөрсө сорњi. Гижан принтсiпјасыс сiјө кывјас Степан Перымскејлөн-код-жө, Кастренлөн-код-жө, Лыткiн Степан-Јогорлөн-код-жө, сөмын гөз-мөд шыпас вежөма кокњөдөм-могыс (н, с, т, ф, з, ж).

2. Сыктывдiнкар-гөгөрсө сорњi вөли бөстөма фундамент-пыф-фи со мыј-понда: а) Сыктывдiнкар—сiјө культураа, адмињiстратсiја тсентр; б) уна сорњiсiкасјас-костын сiјө шөр сорњi, сiјө артмөма уна-пөлөс сорњi сорлагөмөн, сы-понда в) уна комi јөзлы гөгөрво-ана, г) тајө Сыктывдiнкар-бердса сорњi-вылас сорњiтыгыс мукөд зыраң сорњi-вылын сорњiтыг-дiнын мед-уна.

3. Кущөмкө өтi сорњiсiкас фундамент-вылө бөстигөн, оз бөст-ны ставнас сорњiсiкассө, бөстөны сөмын кущөмкө торјас (момент-јас) сiјө сорњiгыс. Өнiя комi гижөдкывјө Сыктывдiнкар-гөгөрсө сор-њiгыс бөстөма фонетика, сезга морфологiја (лов, лол, лоо, ло, с. в.; **војтыр**, отиг, утыр; **мунöны**, мунөнö).

4. Сыктывдiнкар-гөгөрсө сорњi озырмөдчө: а) мукөд сорњiјас-ыг бөстөм кывјасөн (нөшта, сөмын, курөг, с. в.), б) Лыткiн Г.-Ј. кывјыг бөстөм кывјасөн (ескыны, мөвпавны, с. в.), в) ас-јурсаң лөгөдлөм кывјасөн (шыпас, төдчан—признак, с. в.), г) роч кыв-јыг бөстөм кывјасөн (сөвет, избач, делегат, с. в.).

5. Өнiя комi гижөдкывлыг нормајассө колө **паскөдны** со ку-щөм торјаслыг өткофлуңсө пыффи пунктөмөн: 1) став комi сорњiсi-касыслыг лексикасө, мед лоасны-кө гiноњимјас сiјө кывјасыс (код-

равны—каҗтывны, кытсавны—чуқсавны, с. в.); 2) став коми горныгі-касыслыг дінвуж суффиксјас, сіз: коси**ньзі**—косінык, сартасок, сартасок**иңөј**.

Сыктывдінкар-гөгөрсә горныслөн **фонетикаыс** важ-моз мед колө гижөдкыв фундамент-пыдді. (Өні тајө фонетика-јывсыс шуөмыс оз-на інмы Коммуса гижөдө).

6. Колө матыстны өніја кык коми гижөдкыв: зыран да Комму горны. Сы-понда: 1) колө лөбөдны, мед шөр школајасын мөдә-мөднмлыг кывјаснымөс быт лоі велөдны; 2) өти горныса мөд горныслы гөгөрвотөм кывјассө пакыд јөзлы гижөм гижөдјасын виставлыны примечаңнејасын гөгөрвоана кывјасөн; 3) зік колө өти горныса культура велөдан учрежденьнејасө сузөдавны мөд горныса нгајассө; 4) колө леңавны тајө кыкнан сора горныа нгајас.

7. Зік колө: а) наукала-дорзаң велөдны коми діалектјас; б) лөбөдны „Комі Му“-ө торја јукөн, кытөн теоріја-бокгаң коми кыв-јылыг, коми гижөд-јылыг кутасны гижны. Оз-кө төр „Комі Му“-ас, леңны торја сборнык; в) чуқөртны, сөгга леңны ыжыд коми словарь, сетчө мед-пырас бөдөс (став) коми горныгыс кывјасыс, г) өні-жө колө леңны ыыжыд практикаа коми грамматика да кывныга (словар). Сіјө нгајасас мед пырас кыкнан горныыс (пермјак, зыран).

8. Төдмавын **ф, х** да **ц**-шыпасјасөн гижөм-јылыс.

9. Лептыны горны став фінугор јөз-пөвсса өтүвса шрифт-јылыс.

Ильч. № 4

Редакция: { Ильчуков, Ф. Н. Попов, Н. П.
Минин, М. П. Жакова, А. Г. Редактор: В. А. Савин.
Надеев, А. Н.

Суздөдөй быд-тöлыгын-петан журнал

Ордьм

(Леэдь ВКП (б)-лөн Обком).

Гіжөны сетчө коміөн:

Сöвет-власт да Ставсоюзса коммунист-партия ужалөм-
жылыг, сиктса олөм-жылыг, крестана олөмсö да овмөссö
бурмөдөм-лөгөдөм-жылыг, коперативјас-жылыг, коміөн гіж-
өм-жылыг да бур-мича гіжөдјас (свикјас, вистјас) да уна
мукөдтор.

Быд номерын: 50—60 ыстбок-сајас, емөг
серпасјас.

доньыс: гражданагы 30 урөн төлыг.
учрежденьењаслы да организатсияјаслы
—60 урөн төлыг.

**Журнал суздөдан
адрес:**

Сыктывдін-кар, Вадорвыв-
улыч, 41 № керка,—
Комі ыга леэан-ін.

38572

~~НЖ Коми~~
1-1

Торја-номертн ньобыяслы - 50 ур.

Оформление

Крестьянский журнал на коми языке. Орган Коми Обкома ВКП (б).

№ 9 (24) — сентябрь — 1928 год.

Устьысольск, Набережная, 41.